

TAKÁCS TIBOR

„Mert megijednivaló most már nincs”.

Kádár János beszéde az MSZMP

1957. február 17-i Pest megyei nagyaktíváján *

1957. február 17-én Kádár János beszédet mondott a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Pest megyei nagyaktíváján.¹ Ez nem számított különösnek, hiszen a pártvezető ebben az időszakban több hasonló helyi, bár távolról sem csak helyi érdekeltségű rendezvényen vett részt. Pest megyei szereplésének az adott különös jelentőséget, hogy Kádár 1955 májusától 1956 júliusáig, a Politikai Bizottságba történő beválasztásáig, a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Pest Megyei Bizottságának volt az első titkára. Ez a pozíció a hatalomba történő visszatérésének átlomása volt, ugyanis megyei pártvezetőként – tanácskozási joggal – részt vehetett a Központi Vezetőség ülésein. (Távozása után a Pest megyei első titkári állást a forradalom kitöréséig már nem töltötték be.)

Az 1957. februári Pest megyei nagyaktívát Kádár jelenléte sem tette országos jelentőségű eseménnyé: a *Népszabadság* a címlapon ugyan, ám csupán rövid hírben számolt be róla, egy másik hasonló rendezvénnyel egyetemben. A híradásból mindössze annyi tudható meg, hogy a mintegy hatszáz aktivista részvételével megtartott eseményre a megyei tanács épületében került sor, és felszólalt Kádár János is (ám beszéde tartalmáról semmit sem közöl).² A tudósítás megemlíti néhány hozzászóló nevét, kizárólag olyanokét, akik az elején, még Kádár jelenlétében szóáltak fel. (Ez arra enged következtetni, hogy a tudósító az ülés végét sem várta meg, és Kádár Jánossal együtt hagyta el a helyszínt.) Habár a jegyzőkönyv nem rögzítette, mikor került sor a felszólalásra, a hivatkozá-

* A közlemény a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

¹ Pest Megyei Levéltár (a továbbiakban: PML) XXXV. 51. 1/7. 67. ő. e. MSZMP Pest megyei nagyaktíva-ülésének jegyzőkönyve. 1957. február 17. Kádár János hozzászólásának a szövegét a jegyzőkönyvhöz mellékeltek.

² A Pest megyei és az angyalföldi kommunisták aktívaértekezlete. *Népszabadság*, 1957. február 19. 1.

sok alapján megállapítható, hogy Kádár János Horváth András megyei intézőbizottsági elnök beszámolóját követően harmadikként vagy nyedikként kapott szót, majd nem sokkal később távozott is, az őt követő harmadik felszólalás idején már nem volt a teremben.

„Nem valami szenzációsan új kérdéseket akarok felvetni, hanem nagyjából a referátum során felmerült kérdéseket szeretném én is egy kicsit megvilágítani” – szögezte le beszédének elején Kádár János. Maga a szöveg is azt mutatja, hogy nem előre megírt beszédet olvasott fel, hanem reflektált az elhangzottakra. Ennek során valóban nem vetett fel „szenzációsan új kérdéseket”; felszólalásában hasonló motívumok, tartalmi elemek jelennek meg, mint az ebben az időszakban tartott beszédeiben.³ (Teljes konkordanciajegyzékkel nem szolgálok, a legfontosabb „párhuzamos helyekre” azonban a jegyzetekben utalok.) A szöveg (történeti) jelentőségét azonban éppen a (korabeli) jelentéktelensége adja: mivel Kádár beszéde nem a széles nyilvánosságnak, hanem a párt belső közvéleményének szólt, megvizsgálható, hogy miként viselkedett ebben a „zárt körben”.

A beszéd első része azt mutatja, hogy Kádár tisztában volt vele: az ellenforradalom elleni harcot a szemantikai mezőben (is) meg kell vívni. Az októberi események jellegének tisztázása nem pusztán terminológiai kérdés volt, ugyanis a november 4. utáni rezsim legitimációja azon a tételesen alapult, hogy 1956. október 23-án külső és belső erők által előkészített ellenforradalom robbant ki az országban. Ám az a tény, hogy a pártvezetőnek figyelmeztetnie kellett az aktívaülés résztvevőit a megfelelő fogalomhasználatra, azt mutatja, hogy az 1956. november 4-e előtti néhány napban meggyökerezett szóhasználat nemcsak a szélesebb közvéleményben, hanem a párttagok között is szívósan tovább élt még 1957 februárjában is. Ezért kellett sulykolnia a vezetésnek, hogy az őszi eseményeket következetesen ellenforradalomként nevezzék az emberek, mindenekelőtt a párton belül. Az persze tudható, hogy az az eszmei szilárdság, amelyet a párt első embere 1956 értékelésében 1957 februárjában képviselt, hosszabb folyamat eredményeként alakult ki: az 1956. október 23. utáni eseményeket teljes egészében ellenforradalomként meghatározó állásfoglalás, jelentős szovjet behatásra, csak december elejére rögzült.⁴

³ A pártvezetőségi ülések mellett elsősorban az 1957. január végén–február elején, a Szakszervezeti Tanács ülésén, valamint a csepeli és a Nógrád megyei pártaktíva-értekezleteken tartott beszédeire gondolok. (KÁDÁR János: *Szilárd népi hatalom: független Magyarország*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1958. 15–39.)

⁴ HUSZÁR Tibor: *Kádár János politikai életrajza*. 2. k. 1957. [1956.] november–1989. június. Budapest, Szabad Tér Kiadó–Kossuth Kiadó, 2003. 20–25.; Az 1956. december 5-i párthatározatot lásd *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962*. Második, bővített kiadás. Sajtó alá rendezte: VASS Henrik–SÁGVÁRI Ágnes. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1973. 13–23.

Kádár a jelentésadás, vagy ha tetszik, a propaganda szempontjából tulajdonított nagy szerepet a sajtónak. A kérdés az MSZMP vezető testületeinek ülésein is minduntalan felbukkant ezekben a hetekben, hónapokban. Kádár a felszólásában – csakúgy, mint az Ideiglenes Intéző Bizottság (IIB) két nappal későbbi és az Ideiglenes Központi Bizottság (IKB) február 26-i ülésén⁵ – az MSZMP erejének a növekedését többek között a *Népszabadság* példányszámának és olvasótáborának a növekedésével illusztrálta. Nem véletlen az sem, hogy a Pest megyei pártvezetésnek címzett kritikái között kiemelt helyen szerepelt a megyei lap kérdése. A megyei *Népújság* szerkesztői és újságírói a forradalom napjaiban függetlenítették magukat a pártvezetéstől, és 1956. október 30-án *Valóság* címmel új lapot alapítottak, amely november 4-ig jelent meg. Decemberben a megyei pártvezetés újraindította a helyi újságot, ám az 1956. december 2–21. között megjelenő *Mai Nap* felett sem sikerült megfelelő ellenőrzést gyakorolni, így azt is megszüntették. Kádár ezt kérte számon Pest megye kommunista vezetésén. (A helyi pártlap, a *Pest Megyei Hírlap* első száma csak 1957. május 1-jén jelent meg.)

A beszéd természetesen nemcsak a kádári vezetés, hanem maga Kádár János helyének, ha tetszik, azonosságának a megteremtésére irányuló törekvésként is olvasható. Az 1956 utáni Kádár önmagát Rákosi és Nagy Imre, a szektáriánusok és a revizionisták, a bal- és a jobboldali elhajlók közé pozicionálta a kommunista mozgalmon belül. Ennek megfelelően a szövegben tetten érhető az az igyekezet, amely Kádárt 1954-es szabadságától jellemezte: magát a Rákosi-korszak áldozataként jelenítette meg, ugyanakkor a „törvénytelenésekben” (mindenekelőtt a Rajk-perben) viselt saját felelősségéről nem ejtett szót.⁶ Az 1956 júliusában felálló új pártvezetésről szólva megjegyezte: annak éppúgy tagja volt Gerő Ernő, mint ő és Marosán, akik Gerő belügyminisztersége alatt börtönben voltak. Más, bár nyilván ezzel szintén összefüggő ellentétek is feszültek abban a politikai bizottságban: Rákosi hívei ugyanúgy szerepet kaptak benne, mint a volt első titkár bírálói és ellenfelei. Kádár János természetesen ez utóbbiakhoz sorolta magát.

Kádár 1957 februárjában már sokkal nagyobb súlyt helyezett arra, hogy Nagy Imréből elhatárolja magát (bár ez a forradalom előtti és alatti rövid időszakot leszámítva gyakorlatilag egész politikai pályafutása során jellemezte). A szöveg jól mutatja, hogy ezekben a napokban, hetek-

⁵ NÉMETHNÉ VÁGYI Karola–URBÁN Károly (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. II. k. 1957. január 25–1957. április 2. Budapest, Intera Rt., 1993. 147., 158.

⁶ Vö. RAINER M. János: Hosszú menetelés a csúcsra. Kádár János 1954–1958-ban. In: Uő: *Ötvenhat után*. Budapest, 1956-os Intézet, 2003. 25–38.

ben a kádári vezetés – a megerősödő keményvonalasok nyomására, illetve összefüggésben Nagy Imre és társai felelősségre vonásával – de nem függetlenül a nemzetközi fejleményektől, mindenekelőtt szovjet–jugoszláv kapcsolatok ismételt elhidegülésétől⁷ sem – feladta a kétfrontos harcot, valamint az „ellenforradalom” és a „revizionizmus” (nemzeti kommunizmus) elleni harc érdekében visszafogta, legjobb esetben is elnapolta a „szektás” jelenségek elleni küzdelmet.⁸ A beszéd tehát az 1956. decemberi párthatározatban megfogalmazott koncepció „áthangolásának” a dokumentuma, és – a többi, fentebb említett beszéddel együtt – az alig több mint egy hét múlva, az IKB 1957. február 26-i ülésén elfogadott határozat előkészítését szolgálta az alsó- és középszintű káderek és pártaktivisták körében.⁹ Kádár a pártaktíva előtt Rákosi és társai bűneit, vagy inkább csak hibáit (amelyek ráadásul személyes emberi tragédiák is) pusztán az emberi gyengeségben látta: Rákosi és vezetőtársai a hatalomtól megrészegeedve „elvesztették a józan mértéküket”, és lenézték a tömegeket. Ezzel szemben Nagy Imre áruló, aki tudatosan megtévesztette a társait, köztük Kádárt is, és politikájával megbontotta a kommunista párt egységét. Kádár értelmezésében az 1956 nyarán felállt új vezetésnek esélye volt a kibontakozás megvalósítására, ezt azonban elsöpörte október 23.¹⁰ A vezetést megkaparintó Nagy Imre-csoport célja már nem a hibák kijavítása, hanem a Magyar Népköztársaság erejének megtörése, az MDP teljes szétverése volt. Osztályárulók ők, akiknek döntő felelősségük volt abban, hogy a nehéz időszakban a kommunista párt nem állt a helyén.

Kádár természetesen nem hallgathatta el, hogy – (november 1-jéig) mint a párt első embere és miniszter – tagja volt a Nagy Imre-féle vezetésnek, sőt az új párt, az MSZMP megalakítását egyenesen ő jelentette be (felvételről sugárzott) rádióbeszédében, november 1-jén.¹¹ Ezzel kapcsolatban (mint november 4. után oly sokszor) magyarázkodni kényszerült: beszédének ezek a legbizonytalanabb részei, keresi a szavakat, körülményesen fogalmaz, mint aki (még) nem teljesen biztos az igazában, vagy

⁷ Vö. MARELYIN KISS József – RIPP Zoltán – VIDA István: A magyar–jugoszláv–szovjet kapcsolatok és a Nagy Imre-csoport sorsa 1953–1958. *Századok*, 2006. 5. sz. 1079–1121.

⁸ HUSZÁR Tibor: i. m. 30–34.

⁹ Az 1957. február 26-i, „az időszzerű kérdésekről és feladatokról” hozott párthatározatot lásd: *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962* i. m. 33–44.

¹⁰ Hasonlóan érvelt az említett Nógrád megyei aktívaértekezleten is. (KÁDÁR János: i. m. 28.)

¹¹ *A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások 1956. október 23.–november 9.* Összeállította: VARGA László. Budapest, Századvég Kiadó–Nyilvánosság Klub, 1989. 370–371.; RIPP Zoltán: A pártvezetés végnapjai. 1956. október 23–31. In: HORVÁTH Julianna–RIPP Zoltán (szerk.): *Ötvenhat októbere és a hatalom*. Budapest, Napvilág Kiadó, 1997. 312–314.

legalábbis abban, hogy a hallgatói elhiszik azt, amit mond. Magyarázkodásának lényege most is (mint például az IKB előtt 1956. november 11-én és december 2-án, az MSZMP első, 1956. november 13-i aktívaülésén, vagy később az 1957. júniusi pártértekezleten¹²) az volt, hogy a formális (és normális) bürokratikus döntéshozatali mechanizmusok az adott körülmények között nem működtek, a vezetés tagjait erősen befolyásolták, sőt presszionálták a pártszékházban jelen lévők, elsősorban természetesen a Nagy Imre-csoport tagjai.¹³ Az ő tevékenységükben Kádár a céltudatosságot, a szervezettséget is tételezi: ahogy betették a lábukat a pártszékházba, azonnal egy másik pártközpont jött létre, amely az ellenforradalom eszmei, ideológiai vezetését látta el. Ezen a ponton Kádár mintha a pártaktíva előtt érzett feszengését személyeskedéssel igyekezett volna elűtni: Tánzos Gábort minősíthetetlen alaknak állította be, viccelt Gimes Miklós szakállával, Lukács Györgyöt pedig egyenesen „egy megbolondult öreg bakkecskéhez” hasonlította. Noha ezek a szavak a saját személyes ellenszenveire is utalhatnak, Kádár – építve a pártbürokratának és az alsó szintű pártvezetésnek az értelmiségiekkel szembeni averziójára és kisebbségi érzésére – sokkal inkább az aktivistákban igyekezett felkorbácsolni az indulatot Nagy Imre köre ellen.

A Rákosi-korszak politikájától való felemás elhatárolódásra jó példa a Jugoszláviához való viszonya. Kádár hangsúlyozta, hogy a jugoszláv vezetés nem imperialista kémbanda, ugyanakkor beszédében felsejlenek a korábbi értékelésre utaló panelek. A kettősség oka nyilvánvalóan abból fakadt, hogy az 1953-tól lassan normalizálódó, 1956 nyarától, Rákosi lemondása után látványosan javuló magyar–jugoszláv viszonyban a magyar forradalom zavarokat okozott. Jugoszláv részről – Rákosival és Gerővel szemben – egyértelműen Nagy Imrét támogatták, aki számára ekkor már a délszláv állam szintén hivatkozási alap volt. Így Titóék Nagy miniszterelnökségét kedvezően fogadták és támogatták, ám a fejlemények egyre inkább aggodalommal töltötték el őket, s végül

¹² NÉMETHNÉ VÁGYI Karola–SÍPOS Levente (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. I. k. 1956. november 11–1957. január 14. Budapest, Intera Rt., 1993. 26–27., 145–146., 179–180.; KISS József–RIPP Zoltán–VIDA István: „...nem engedhettük a hatalmat”. Az MSZMP 1956. november 13-i aktívaülésének jegyzőkönyve. *Társadalmi Szemle*, 1993/7. 82. *A Magyar Szocialista Munkáspárt országos értekezletének jegyzőkönyve*. 1957. június 27–29. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1958. 24–25.

¹³ KISS József–RIPP Zoltán–VIDA István: Bevezető. A magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956-ban. In: *Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956*. Az állami- és pártkapcsolatok rendezése, az októberi felkelés. A Nagy Imre-csoport sorsa. Dokumentumok. (Iratok a magyar–jugoszláv kapcsolatok történetéhez.) Vál. és szerk.: KISS József–RIPP Zoltán–VIDA István. Budapest, MTA Jelenkor-kutató Bizottság, 1995. 12–19.

hozzájárultak a szovjet katonai beavatkozáshoz és Nagy Imre kormányának a menesztéséhez. A jugoszláv vezetés elismerte a Kádár-kormányt, ám bizonyos távolságtartással figyelte tevékenységét.¹⁴ Kritikát is megfogalmazott, például – mint arra Kádár a Pest megyei nagyaktíva előtt is utalt – a munkástanácsok, azaz lényegében a politikai berendezkedés kérdésében.

A két ország viszonyát természetesen leginkább a budapesti jugoszláv követségen menedékjogban részesített Nagy Imre és társai ügye terhelte meg. Nem tartom feladatomnak, hogy a követség és a magyar vezetés között a csoport sorsáról folytatott tárgyalások jegyzőkönyveit összevessem a Kádár által előadottakkal.¹⁵ Tény, hogy a Kádár János által megalkotott történetben ő maga mindvégig következetesen kitarzott a saját álláspontja mellett, és a tárgyalások nem szóltak másról, mint hogy a jugoszláv felet meggyőzzék az igazukról (amelyet a világ kommunista pártjai is helyesnek tartottak). Kádár azonban nem hallgathatta el, hogy Nagy Imrét és társait a jugoszlávokkal kötött megállapodást megszegve elrabolták, és Romániába szállították. Az első titkár – szemben az IKB december 2–3-i ülésével¹⁶ – nem magyarázkodik, nem keres igazolást; ebben a körben már nyilván nem is volt szükség erre. Ehelyett csúsztatásokkal, féligazságok összemosásával és egy jó adag cinizmussal ütötte el a dolgot: „Eltávoztak Magyarországról a saját kívánságuk szerint. Ez a kívánság az övéké volt! Ugye, hogy hova távoztak, ez második kérdés,... és ez a kívánság, bevallom, ez már a mi kívánságunk volt.” Az egész üggyel kapcsolatos szavaiból kitűnnek Kádár politikusi személyiségének meghatározó vonásai: a karakánság és a „prolis” csibészség *látszata*, valamint az összekacsintás a „magunkfajtával”, jelesül a pártbürokráciával.

Az aktívulás jellegéből adódóan Kádár János helyi ügyeket is megemlített. Erős, alig burkolt kritikát fogalmazott meg a Pest megyei vezetés pártépítő munkájáról: az elvi deklarációk mellett hiányolta a kézzelfogható szervezőtevékenységet. (Láthattuk, hasonló bírálatot fogalmazott meg a megyei sajtóval kapcsolatban is.) A konkrét ügyek közül kiemelten foglalkozott a megyei tanácselnök esetével. Az illegális kommunista (és MOKAN Komitéz partizánmúlta) rendelkező Fekete Mihály 1945

¹⁴ Kádár saját érdekében tendenciózusan szelektál, csúsztat és ködösít. Nagy Imre és „csoportja” 1956. október 23-a utáni pártközponbeli tevékenységéről lásd: RIPP: I. m.

¹⁵ Az üggyel kapcsolatos háromoldalú, szovjet–magyar–jugoszláv egyeztetések iratait lásd *Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956*. I. m. 160–277.

¹⁶ *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. I. k. I. m. 148.

után a Magyar Kommunista Párt nagy-miskolci titkára volt, majd Borsod megye főispánja lett. A tanácsrendszer felállításától, 1949-től volt a Pest Megyei Tanács elnöke. Kádár, és erre beszédében utalt is, nemcsak mint megyei pártvezetővel állt munkakapcsolatban Feketével, hanem 1946-tól barátok voltak. Éppen ezért érinthette érzékenyen Kádárt, hogy Fekete Mihály, aki a kormány felhívására tért vissza a munkahelyére és látott hozzá a megyei tanács munkájának beindításához, ennek elvégezése után, november 13-án lemondott. Lépését azzal indokolta, hogy nem ért egyet a kormány politikájával, amely véleménye szerint nem fejezi ki a nép akaratát, ennek konzekvenciáit pedig kötelességének érezte levonni.¹⁷ Az eset tehát nemcsak országos jelentőségű (Fekete az egyetlen megyei vezető, aki november 4. után tiltakozásul lemondott), hanem személyes vonatkozású is volt. Kádár persze igyekezett magyarázatot találni az „árulásra”: a tanácselnök 1956 nyarán részt vett Nagy Imre születésnapján (ezzel lényegében a Nagy Imre-csoporthoz csatlakozott), ráadásul erről nem értesítette őt. Fekete Mihály lemondása után évekig vasesztérgályosként dolgozott, ám a jelek szerint sikerült ismét elnyernie a bizalmat, ugyanis vállalatigazgatóként ment nyugdíjba.

A másik, Kádár szerint szintén országos jelentőségűnek számító ügy a dabasi járási párttitkár, Biksza Miklós meggyilkolása volt. Bikszát 1956. december 10-én Gyón községben verte meg több helybeli, majd egy helyi fiatalember fejbe lőtte a párttitkárt annak saját fegyverével.¹⁸ Kádár elsősorban a gyors megtorlás elmaradását kérte számon a megyei pártvezetésen: azt, hogy a gyilkosság után két hónappal sem született ítélet. Horváth András, az MSZMP Pest Megyei Intéző Bizottságának elnöke azzal védekezett (bár ezt az időközben eltávozó Kádár már nem hallotta), hogy az ügy kikerült az illetékességi területükről: „Én nem tudom, hogyan történt ez meg, de valahogy a felsőbb berkekbe elvitték tőlünk ezt, elvitték az országos rendőrkapitányságra ezt a dolgot, s amikor ott hivatkoztunk, hogy mi az istent ülnek ezen a dolgon, akkor ott Tömpe elvtárs ezt csinált, azt csinált.” Mindazonáltal kénytelen volt megjegyezni, hogy ők is belenyugodtak ebbe, és nem léptek fel keményebben. Kádár igazából nem kizárólag, sőt nem is elsősorban az igazságszolgáltatási processzus lassú folyását kifogásolta, hanem azt, hogy

¹⁷ Fekete Mihály lemondó levele. Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (a továbbiakban: PIL) 290. f. 71. ó. e.

¹⁸ Az ügyre vonatkozóan lásd TAKÁCS Tibor: Esemény, emlékezet és a múlt megkonstruálása: Gyón, 1956. december 10. In: OKVÁTH Imre (szerk.): *ÁVH – Politika – 1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon, 1956*. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2007. 155–178.; TAKÁCS Tibor: Emlékezeti aktus és történeti esemény. A Biksza-gyilkosság, 1956. *Korall*, 2010/41. 138–158.

a gyilkosságot nem követte azonnali és kíméletlen válaszcsepás: „Ki kellett volna menni abba a községbe, ahol megölték a Bikszát, és elővenni azt a horthysta patkányt, azt a 10-et, amelyik ott a vezérkedést átvette, és úgy ellátni a bajukat, hogy az életben eszébe ne jusson abban a községben senkinek... ilyet tenni.” Ám amire lehetőség lett volna december elején, az már nem járható út februárban; immár be kell tartani a törvényes utat. Azután, hogy a párttitkár gyilkosa, Kövecses Ferenc külföldre menekült, Kádár lényegében gyilkosnak nevezte az ügy többi résztvevőjét is: szavai, ha direkte nem is, közvetve hozzájárultak a megtorlás brutalitásához. A gyilkossággal összefüggésben lefolytatott négy perben öt embert halálra ítélték, s a Nyugatra menekülő Kövecses kivételével valamennyit ki is végezték.

*

A felszólalás – szemben például a néhány héttel korábbi csepeli vagy a nógrádi aktívaüléseken tartott beszédeivel¹⁹ – nem vált a kádári *opus* részévé, nyilván a pártvezető sem azzal a szándékkal szólalt fel, hogy szövege nyomtatásban is megjelenjen. Arról azonban tudnia kellett, hogy hozzászólását rögzítik. Az MSZMP Pest Megyei Intéző Bizottságának 1957. június 3-i ülésén Horváth András által elmondottakból tudható, hogy Kádár János februári beszédét magnetofonra vették, ám azt – a mendemondák ellenére – nem játszották le, „mert Kádár elvtárs azt mondta, hogy ez személyi kultusz”.²⁰ Ez természetesen nem jelentette azt, hogy az elhangzottak hatás nélkül maradtak volna, éppen ellenkezőleg, útmutatóul szolgáltak az 1957 elején is még igencsak bizonytalan Pest megyei pártvezetés számára. Az elkövetkező hónapok során a vezetőségi ülések résztvevői vissza-visszatérően, mantraszerűen idézték Kádár beszédének néhány jellemző mondatát, főleg a proletárdiktatúra kettős jellegéről mondottakat.

Kádár János felszólalásának a szövegét minden bizonnyal az említett hangfelvétel után írták le, két változatban is, amelyeket az ülés jegyzőkönyvéhez csatoltak. A két verzió csak néhány kifejezésben tér el egymástól, néhol a szórend nem azonos, és kisebb szövegghiányok mindkettőben előfordulnak. Én a huszonhét gépelt oldalas változatot teszem közzé, ám minden esetben jelzem, ha a másik, huszonkilenc oldalas változat lényegesen eltér ettől. A szöveget a mai helyesírásnak megfelelően közlöm, az elütéseket javítottam. A személyneveket minden esetben a

¹⁹ Vö. KÁDÁR János: i. m. 22–39.

²⁰ PML XXXV. 51. 1/3. 14. ő. e. MSZMP Pest Megyei Intéző Bizottsága ülésének jegyzőkönyve, 1957. június 3.

helyes formában adom meg. A központosásnál igyekeztem a szöveg eredeti beosztását megőrizni. Az eredeti hangfelvételek hiányában nem megállapítható, hogy a gépelt verziók milyen mértékben szerkesztettek, ám a lejegyzett szöveg így is élőbeszédszerű maradt. Éppen ezért csak azokon a helyeken éltem kiegészítésekkel, ahol az az érthetőség szempontjából feltétlenül szükségesnek mutatkozott.

Dokumentum

Kedves Elvtársak, Elvtársnők! Tisztelt Pártaktíva!

Üdvözlöm a Központi Bizottság nevében a pártaktíva valamennyi résztvevőjét. Úgy gondolom, hogy ez a tanácskozás nagyon fontos, hiszen jelenleg az elvtársak kb. 6000 párttagot képviselnek, és ez nem kis erő. Ez a 6000 párttag, aki jelenleg itt Pest megyében dolgozik, része egy nagyobb seregnek, a párt egész erejének. A pártban jelenleg kb. 180 000 tag van, a párt befolyása azonban ennél több, nagyobb, és egészséges arányok kezdenek kialakulni a párttagság és a párt politikai befolyása között. Most az a helyzet, hogy a párt központi lapjának kb. 250 000 előfizetője van és több mint 600 000²¹ olvasója, akik megvásárolják. Több mint 600 000-et vásárolnak meg, és ha csak azt vesszük, hogy az újságot egy családban legalább két ember elolvassa, akkor azt jelenti, hogy a párt befolyása elég tekintélyesen megnövekedett. Ezt a most kb. 180 000 párttagságot nagyra lehet értékelni, mert ez a párttagság az ellenforradalommal szembeni fegyveres, később politikai harc közben született meg. Ugye nagyon sok olyan esetet ismerünk, hogy novemberben, decemberben, januárban, sőt még ma is kommunistákat kitűrnak, kifűrnak, eltávolítanak különböző vezető posztokról. Ez a jelenség az ország élete szempontjából káros, de a párt építése szempontjából ennek a kárnak is egy bizonyos haszna volt, mert ebben a három hónapban a pártba nem nagyon tolakodtak olyan emberek, akik előnyöket vagy állásokat vagy hasonlót kerestek volna a múltban a pártban. Ezért nekünk a párttagságot meg kell becsülni, anélkül, hogy elítélően nyilatkoznánk azokról a volt párttagokról, akik még nem léptek be a pártba.

²¹ A másik változatban 500 000 szerepel, ez nyilván elírás. Az IIB 1957. február 19-i ülésére készített előterjesztés szerint a *Népszabadságnak* 230 000 előfizetője volt, példányszáma hétköznap 650 000, vasárnap valamivel nagyobb volt. *Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei.* II. k. I. m. 155.

Szeretnék egynéhány kérdéshez én is hozzászólni. Nem valami szenzációsan új kérdéseket akarok felvetni, hanem nagyjából a referátum során felmerült kérdéseket szeretném én is egy kicsit megvilágítani.

Azzal a céllal kértem most szót, hogy az elvtársak is kifejthessék a maguk véleményét. Egyébként meg akarom mondani, hogy a beszámolóknak az általános vonalát én helyesnek tartom, és azzal egyetértek.

Szeretnék hozzászólni a még mindig vitatott kérdéshez, az októberi események jellegéhez. Itt, az aktívgyűlés megkezdése előtt, beszélgettünk egynéhány szót az alsónémedi tanácselnök elvtárral, a Kispál [István] elvtárral, aki azt mondta nekem, hogy a forradalmi időben a kulákok őt nagyon szorongatták. Az előttem felszólaló elvtárs is használta azt a kifejezést, hogy „a forradalom alatt”.²² Elvtársak! Én azt ajánlom, hogy ebben a kérdésben teremtünk teljesen tiszta helyzetet. És a kifejezések használatánál is ragaszkodjunk hozzá, mert ha ebben a kérdésben nem tudunk az emberek fejében tiszta helyzetet teremteni, akkor az egész törekvésünk, amiért mi harcolunk, vontatottan fog haladni, és nagyon nagy nehézségeink lesznek. Én azt hiszem, elvtársak, hogy ezeket az október végi, november elejei eseményeket úgy kell nevezni, ahogy azt hívják. Ezek az események ellenforradalmi támadás jelleggel bírtak a Magyar Népköztársaság munkás-paraszt állama ellen. Ennek más neve nincs, elvtársak. Teljesen függetlenül attól, hogy ezekben az eseményekben kik, milyen szándékkal és milyen formában kapcsolódtak bele. Erre egynéhány dolgot szeretnék megemlíteni ezzel kapcsolatban.

Beszélgettem nem nagyon régen Erdei Ferencsel, akit önök ismernek, a parasztpárti volt miniszterrel. Két ízben beszélgettem vele. Egyszer beszélgettem vele december elején, amikor meglehetősen elszontyolodott hangulatban volt, és azt hangoztatta, hogy ő nem politikus, hanem agrárszakértő. Általában sok politikus akadt az elmúlt három hónapban, aki rájött arra, hogy ő tulajdonképpen nem politikus. *(Általános derűlt-ség.)* Én Erdei Ferencet, meg kell mondanom, tisztességes embernek tartom, olyan embernek, aki már két és fél évtizeddel ezelőtt a szocialista forradalom ügye mellé állt. És én azt hiszem, hogy amikor őt valamikor október 30-án a saját pártjának a vezetőségéből kihagyták,²³ nem azért hagyták őt ki, mert különböző hibákat követett el, hanem azért, mert a szocialista forradalom mellé állt. Na, ő egy kicsit rossz hangulatban volt

²² A jegyzőkönyvben rögzített beszédek alapján valószínűsíthető, hogy Gál Géza, az aszódi járási pártelnök szólalt fel Kádár János előtt.

²³ Erdei Ferenc – a Nagy Imre-kormány államminisztereként – 1956. október 30-án tett közzé felhívást a Nemzeti Parasztpárt újjáalakítására, ám a párt másnap a kommunista társutasok (köztük Erdei) kizárásával, és a tőlük való elhatárolódást kifejezendő Petőfi Párt néven szerveződött meg.

december elején. Azután beszéltem vele most néhány hete is, és már valamivel jobb hangulatban volt. És elmondotta, hogy az ő lelkének nagy megnyugvást adott az a körülmény, hogy a kezébe kerültek a megcáfolhatatlan bizonyítékok, amiből kiderült, hogy a rádiónál okt[óber] 23-án este nem az államvédelmiek lőttek először, hanem a fegyverrel támadók, és valamivel két órával később kezdtek csak tüzelni az államvédelmiek,²⁴ és nagyon megnyugodott ettől. Én azt mondtam az Erdei Ferencnek: örülök annak, hogy most már másképp látja a dolgokat, de azt ajánlom neki, hogy még gondolkozzon tovább egy kicsit, mert a dolog lényegét még mindig nem értette meg egészen. Én azt mondtam neki: mi a kötelessége egy államvédelmi katonának vagy tisztnek, ha odaállítják a magyar állam rádióépülete elé, hogy azt az épületet védelmezze? Az az államvédelmi katona vagy tiszt felesküdt, hogy még élete árán is, mindenkivel szemben eleget tesz a parancsnak, és a Magyar Népköztársaság állami rendjét és intézményét minden támadással szemben védelmezi. Azt mondtam Erdei Ferencnek: akkor fogja igazán megérteni a dolog lényegét, ha azt mondja, elég hiba volt, hogy az államvédelmi védőcsapat csak két órával később kapott engedélyt arra, hogy tüzeljen. (*Nagy taps.*) Úgyhogy, tisztelt pártaktíva, ezeknek az eseményeknek a neve, ismétlem, ellenforradalmi támadás a Magyar Népköztársaság állama, a munkás-paraszt állam ellen, és ennek más neve nincs. A célja a társadalmi rend felforgatása volt. Visszaállítani a kapitalista rendet. Ez teljesen világos minden ember számára, aki öt percig gondolkodik e felett a kérdés felett. Az ellenforradalmároknak nagyon sok idejük nem volt a nyilatkozásra. Hiszen egynéhány nap volt tulajdonképpen, amikor a hatalmat de facto ténylegesen Budapesten a kezükben tartották. De az[t] a néhány megnyilatkozásban is teljesen világosan kétségtelenül megmutatták, hogy a társadalmi rendet akarják felforgatni, és hiába kezdték ők azzal, hogy a sztálinizmus ellen harcolnak, meg hogy a Gerő miért a főtitkára a pártnak, őket az a kérdés nem érdekelte, csak a kérdések arra kellettek nekik, hogy elbolondíthassa az embereket, és őket a társadalmi rendszer érdekelte. Ezt megmondta Mindszenty is, aki ugye azzal a kenetteljes beszédében olyan jámbor szavakat használt, hogy a magántulajdon híve ő maga, azonkívül az egyháznak mindent vissza kell kapnia. Csak ha ezt a két mondatot is vesszük, az értelme teljesen világos. A magántulajdon híve: mindenki tudta, hogy ő nem a zsebkendőjére érti, hanem az államosításokra érti. (*Általános*

²⁴ A Rádió védelmére kivezényelt államvédelmiek többször is rálöttek az épületnél tartózkodó, akkor még fegyvertelen tüntetőkre.

derültség.) Aztán amikor azt mondta, hogy az egyháznak mindent vissza kell kapni, ahogy én azt már említettem, itt nem a fő hittételekről volt szó, mert azt mindenki meghagyta az egyháznak, hanem a 930 000 hold földről és a hasonló földi javakról volt szó.²⁵ Azonkívül fellépett a B. Szabó [István], aki azt mondta, hogy a Kisgazdapárt 1930-as programja alapján áll.²⁶ Ez is egy nagyon jámbor kifejezés. De aki emlékszik arra az 1930-as programra, az tudja, hogy abban a programban földreform nem volt. Abban a programban a föld csak annyiban szerepelt, hogy javasolják a kormánynak egy olyan intézkedés kimondását, amelynek eredményeképpen a szorgalmas és arra érdemes parasztok – és 1930-ban ezek kulákok voltak csak, meg hát kinek van pénze? – lehetőséget kapjanak arra, hogy földet vásárolhassanak.²⁷ No, ez volt a B. Szabó programja 1956 őszén. Hasonlóképpen a többiek is. Nagyon sajnálatos, hogy még a mi propagandánk nem tudta összeszedni csokorba és világosan megmutatni ezeket a dolgokat. De hát Nagy Ferenc is közben nyilatkozott Ausztriában, és azt mondta, hogy ő csak annak a híve, hogy az életképtelen kicsiny földbirtokok szűnjenek meg. Azután nyilatkoztak itten ilyen gyárosok is, Győr megyében megjelentek, a győri köztársaság birodalmában a régi tulajdonos bement a gyárba, és kérte a főkönyvelőt, adja át neki a gyárat. Azután bent a Parlamentben jártak küldöttségek, amelyek megmondták, hogy azt szeretnék, hogy a 100 munkásnál kevesebbet foglalkoztató gyárakat visszaadnák végre már a régi tulajdonosoknak. Mert erre mindenki tudja, hogy evés közben jön meg az étvágy. A Magyar Népköztársaság még meg sem szűnt, és már ilyen követeléseket hirdettek. Maga Mindszenty is úgy járt, hogy azt mondta, kevés ideje volt körülnézni, és két nap múlva újra fog beszélni a rádióban. Erre már nem volt módja meg lehetősége. De hát az első beszédében az államosítás ellen szólalt fel, és az egyházi földbirtokokat követelte vissza; mit követelt volna a második beszédében, azt már könnyű elképzelni.²⁸

²⁵ Kádár a február 2-i salgótarjáni aktívaértekezleten is példálózott ezzel, igaz, ott a fő hittételek helyett az oltárizsentségről beszélt. (KÁDÁR János: i. m. 30.) Mindszenty József két rádióbeszéde ismert, az egyik november 1-jén este fél 9 előtt, a másik november 3-án este 8 órakor hangzott el, ám egyikben sem tért ki a földbirtokreformra. (*A forradalom hangja*. I. m. 361., 461–463.)

²⁶ A B. Szabó Istvánnal készített interjú a Szabad Kossuth Rádióban hangzott el 1956. október 31-én. (*A forradalom hangja*. I. m. 293–294.)

²⁷ A Független Kisgazdapártnak sem az úgynevezett békési, sem pedig az ugyancsak 1930-as Gaál Gasztonfélé programjában nem szerepelnek a Kádár által említett passzusok. GERGELY Jenő–GLATZ Ferenc–PÖLÖSKÉI Ferenc (szerk.): *Magyarországi pártprogramok 1919–1944*. Budapest, ELTE–Eötvös Kiadó, 2003. 177–187.

²⁸ Mindszenty november 1-jei beszédében két nappal későbbre beharangozott szótát valójában elhangzott november 3-án. (Vö. 22. jegyzet.)

Az események ellenforradalmi jellegét egyébként nagyon világosan és tisztán bizonyítja az is, hogy kik, milyen kategóriák voltak a vezető erői ennek a megmozdulásnak. Mert teljesen tévedés, és a mi szerencsétlen fiatalságunknak az a csoportja, amely ezekbe belesodródott – amikor kijelentette a büszke Titel, hogy a nemzet vezető ereje az ifjúság –,²⁹ súlyos tévedésben volt, mert ennek semmiféle vezető szerepe, ereje vagy kezdeményezése ezekben az eseményekben nem volt. Kik kezdeményezték? Itt maguk most elmondták, a Bozóki elvtárs elmondta egynéhány példán keresztül, miféle társadalmi kategória lépett itt fel a vezetés igényével a közügyekbe. A volt horthysta főjegyzők, segédjegyzők, csendőrök, papok meg hát az ellenforradalom káderei jelentkeztek a színen, hogy átvegyék a vezetést.³⁰ Na mostan a háttérben, külföldön kik álltak a háttérben? Hát, elvtársaim, Nyugat-Németország[ban] 11 000 ilyen fegyveres huszár, akit ott már nyolc éve fegyverben tartanak, azt természetesen az amerikai gyárosok tartják fegyverben, és nyilvánvalóan nem azzal a céllal, hogy szocialista építésünk egy és más hibáját majd segítsenek kijavítani.³¹ És megnézzük a nyilatkozatokat. Ugye itt a Kispál elvtárs mondja, hogy forradalom. A másik elvtárs mondja, hogy forradalom. De nézzenek csak ide, elvtársak, Eisenhower azt mondja, hogy magyar forradalom, Dulles azt mondja, hogy magyar forradalom, Eden azt mondja, hogy magyar forradalom,³² Király Béla, Kővágó meg Kéthly Anna azt mondja, hogy magyar forradalom.³³ Hát képzeljék el: miféle forradalom lehet az, amit az amerikai imperialisták kimagasló vezető államférfiai forradalomnak neveznek? Tessék csak elgondolkodni rajta egy pillanatig és nem tovább, akkor mindenki tudja, hogy közönséges népbolondítás és csalás ezeket a dolgokat forradalomnak nevezni, és ezért még mi önkénytelenül sem, még véletlenül se erősítsük azt a látsza-

²⁹ Nem tudni, kinek, mikor elhangzott kijelentéséről beszélt Kádár. Lehetséges, hogy Sorin Titelről, az 1956. októberi bukaresti egyetemi tiltakozó megmozdulások egyik résztvevőjéről van szó.

³⁰ Bozóki István megyei ügyész jegyzőkönyvben fennmaradt felszólalásában nem találhatók a Kádár által említettek.

³¹ A salgótarjáni beszédében az amerikai „ágyú-gyárosok” által pénzelt 11 000 fegyveres (ott nem huszárok, hanem csendőrök és fasiszta tisztek) emlegetésével még a forradalom nemzeti jellegét igyekezett cáfolni. (KÁDÁR János: i. m. 33.) Kádár egyébként már moszkvai tárgyalásai során, a szovjet pártelnökség 1956. november 2-i ülésén beszélt egy 35 000 fős nyugat-németországi fasiszta (horthysta) szervezetről. Vjacseszlav SZEREDA–RAINER M. János (szerk.): *Döntés a Kremlben, 1956. A szovjet pártelnökség vitái Magyarországról*. Budapest, 1956-os Intézet, 1996. 77.

³² Dwight David Eisenhower 1953–1961 között az Amerikai Egyesült Államok elnöke, John Foster Dulles 1953–1959 között az Amerikai Egyesült Államok külügyminisztere, Robert Anthony Eden 1955–1957 között brit miniszterelnök.

³³ 1957. január elején Strasbourgban alakult meg a Magyar Forradalmi Tanács, amelynek elnöke Kéthly Anna, alelnökei Kővágó József és Király Béla lettek.

tot, mintha itt valamiféle forradalmi események mentek volna végbe. Nagyon fontos, elvtársak. Mert nézzék meg a dolog további részét. Csak itt hirtelenjében hallhattak egy pár dolgot, ugye a Biksza Miklóst meggyilkolták, a Bugyi község[i] egyik tsz-ének elnökét meggyilkolták és így tovább.³⁴ Hát a kommunisták meggyilkolása, haladó embereknek az üldözése, a gyilkolása, hát ez forradalom, hát ez mióta forradalom? Nekünk ugye sokszor a szemünkre hányták, hogy a mi pártunknak 900 000 tagja volt. És én azt hiszem, nem is volt ez egészséges. De aki programjába veszi ennek a 900 000 embernek az üldözését és a legtehetségesebb, legkimagaslóbb embereinek az üldözését,³⁵ s ezt forradalmárnak nevezi – hát bocsánatot kérek. Ha van a világon ellenforradalom, akkor ez ellenforradalom, magától értetődően és természetesen. Úgyhogy én azt hiszem, itt félreértés nincs. Előszeretettel agítálnak olyanfajta kifejezéssel, hogy ez nemzeti forradalom volt. Mert ha a forradalom osztálytartalalmát nézi meg, akkor teljesen világos, hogy ellenforradalom volt. Most megpróbáljuk a másik oldalról, hogy nemzeti forradalomnak nevezzék ezt el. Nézzenek ide, elvtársak. Ez olyan kérdés, amiben tényleg világosan és tisztán kell látni. A szovjet–magyar viszonyban az elmúlt években volt hiba? Én állítom, hogy volt hiba. Ugye mindenki ismeri a hibák gyökerét, hogy a sztálini vezetés utolsó éveit a legkülönbözőbb területeken voltak hibák. Tényleg voltak olyan dolgok meg események meg vonások a szovjet–magyar viszonyban, amelyek sértették a magyar állam szuverenitását. Persze, meg kell azt is mondanom: abban, hogy ez így kialakult, ahogy kialakult, csak fele részben a Sz[ovjet]u[nió] a hibás és Sztálin a hibás, a másik fele részben idehaza mi vagyunk a hibásak, hogy ez úgy alakult. Pedig olyan dolgok is történtek, hogy a Sz[ovjet]u[nió] küldött ide tanácsadót, nagy számban és különböző terület[ek]re, de a szovjet kormány sohasem követelte, hogy az ő tanácsadóinak a szavát parancsként fogják fel. Úgy gondolták, hogy az tanácsadóként működik, hogy egyes területeken dolgozó magyar funkcionáriusok, ha egy fontos kérdésben nem igazodnak el, tanácsot kérnek. Mert ismerik, hogy nálunk a közéletben miféle szellem honosodott meg, különösen a közhivatalokban. A felelősség elől mindenki bújt. Ezek a magyar szakértők, funkcionáriusok ahelyett, hogy megmondták volna a maguk véleményét, szépen átpasszolták az egész dolgot a tanácsadóknak, és olyan

³⁴ Lengyel László tsz-elnököt 1956. október 30-án lőtte le Szmrek Benjámin sári lakos. Biksza Miklóst, az MSZMP dabasi járási titkárárt december 10-én Gyón községben lőtte le Kövecses Ferenc, miután több helybéli bántalmazta a faluban lövöldöző funkcionáriust.

³⁵ A másik változatban „az üldözését” helyett „a meggyilkolását és megsemmisítését” szerepel.

érveléseket hallottunk tőlük, miféle ostobaság ez a javaslat. Én már 1949-ben emlékszem ilyen javaslatokra: „a tanácsadó mondta ezt”. Holott nem a tanácsadó volt a hibás. Mostanában is hallottam ilyen érvelést, mert most is vannak itt szovjet tanácsadók, és még lesznek itt egy pár évig. Kevesebb, mint azelőtt, mert úgy gondoljuk, annyi tanácsadóra szükség nincsen. Én most két hete hallottam egy hibával kapcsolatban, amiért hát veszekedtem egy kicsit, miért csinálják ezt így. „A tanácsadó ezt mondta.” Mondom, kérem szépen, egy magyar funkcionárius ezt a szót ki nem ejtheti a száján, mert a cselekedeteiért ő felel. Ha van tanácsadó, akkor kérdezze meg a tanácsadó véleményét, kötelessége is megkérdezni. De az álláspontért, amit ő képvisel, ő felel. És az ő meggyőződése szerint, ha a tanács nem helyes, akkor nyugodtan mondja meg a saját véleményét. És ezt a rendszert kell bevezetni. Mert különben ugyanoda jutunk, ahova azelőtt. Más címen is szeretnek a felelősség elől elbújni az emberek. A bürokrácia kialakulásában nem csak fent volt a hiba, kedves elvtársaim. Lent is hiba volt. Megmondom úgy, ahogy van. Egy községi tanácselnöknek könnyebb volt az, hogy mit törje ő a fejét, hogy egy fogas kérdésben mit kell mondani a népnek, felpasszolta a járáshoz. Az gondolja, én fogok itt állást foglalni? Felpasszolta a megyéhez. Hát most én legyek itt a rossz ember, felpasszolta a minisztériumhoz, a minisztérium a kormányhoz és így a végtelenségig. Úgyhogy ennek a rendszernek, elvtársaim, vége van. Minden funkcionárius maga felel a cselekedeteiért. (*Nagy taps.*) És minden odaállított ember maga felel a felelősségért. No de ezek a hibák és a nemzeti függetlenség az két kérdés, kedves elvtársaim. Mert ami a szovjet–magyar viszonyt illeti, ezekkel a hibákkal együtt is a Sz[ovjet]u[nió] volt az, amelyik a magyar nemzeti függetlenséget védelmezte 12 esztendőn keresztül. És meg kell mondani, elvtársak, a Sz[ovjet]u[nió] volt az, amely a népfelszabadító háború során a magyar nemzeti függetlenség helyreállítását lehetővé tette azáltal, hogy a hitleri fasiszta hódítókat kiűzte az ország területéről. És ezek az apró hibák a nemzeti függetlenséghez sehogy sem jönnek. Ezek olyan hibák, amelyek a szuverenitást sérthették, amelyeket ki kellett korrigálni, amelyek nagy része ki van korrigálva, és ami még nincsen rendezve, rendezve lesz. De a nemzeti függetlenség az egy más dolog, elvtársak. Hát megkérdezem én maguktól, úgy, ahogy a Horváth elvtárs³⁶ mondta: hát miféle nemzeti függetlenség harcosa az, aki éppen miközben

³⁶ Az 1957. február 17-i nagyaktíván Horváth András, az MSZMP Pest Megyei Ideiglenes Intéző Bizottságának elnöke tartotta a beszámolót.

támadta a Magyar Népköztársaság állami intézményeit, azzal biztatta a szomszédját, hogy „komám, tartsunk ki holnapig, itt lesznek az amerikai csapatok”. Mondják, hogy idegen csapatok. Hát, úgymond, a szovjet csapatok idegen csapatok, nem magyar csapatok, teljesen világos. De a szó igazi értelmében, hogy mit jelent az idegen csapatok és megszálló csapatok, azt majd akkor kóstolták volna meg az emberek, amikor már késő lett volna. Mert kijelentem maguknak, ez az első lépés lett volna csak, amikor azt mondta, hogy kilépünk a Varsói Szerződésből.³⁷ Ugyanazon a napon elhangzott a Parlament épületéből³⁸ olyan javaslat is, hogy csatlakozni kell a NATO-hoz. Akkor ugyanoda jutottunk volna, ahová a nyugatnémet munkásosztály jutott, meg a többi, akiknek a nemzeti függetlensége a Holdban van. A nemzeti függetlenség, elvtársaim, úgy néz ki, hogy Franciaországban a francia tőkésék még szeretnének hódítani, és azért támadták meg Egyiptomot, de közben Franciaország és a francia nép nemzeti függetlenségét már rég eladták az amerikai dollármilliomosoknak. És amikor mi azt mondjuk, hogy ez ellenforradalom volt, ez ellenforradalom volt a nemzeti függetlenség szempontjából. Elvtársaim, a burzsoázia soha nem fogja a nemzeti függetlenségi ügyet becsülettel védeni. A burzsoázia az egyesült Európa híve, meg a hasonló rendszereknek a híve, és ezt már prédikálták ezelőtt jó néhány évvel, hogy engedni kell a szűk nemzeti szempontokból. Magyarán megmondva: eladják az országaikat sorra-rendre az Egyesült Államok milliárdosainak. Ez az ő igazi függetlenségi politikájuk. És a nemzeti függetlenség ügyét a szocialista államokban is, a gyarmati államokban is a munkásosztály és a munkásosztály forradalmi pártja, a kommunisták pártja képviseli és védelmezi az imperialista hódítókkal szemben.

Így áll a nemzeti függetlenségünk, úgyhogy ebből a szempontból is ellenforradalommal állunk itt szemben.

Na mostan itt rögtön áttérek egy másik kérdésre, a jugoszláv elvtársakhoz való viszonyunk kérdésére. Igen sajnálatos körülmény ugyanis az, hogy Eisenhower, Dulles meg nem tudom én, még ki, és az Európa Hangja mellett sajnós a jugoszláv sajtóban és a jugoszláv rádióban is nagyon gyakran megjelennek olyan cikkek, beszédek, amelyek vitatják azt, hogy itt Magyarországon ellenforradalom lett volna. Ez, sajnós, de így van. A jugoszláv elvtársakhoz való viszonyunk lényegében a követ-

³⁷ Nagy Imre miniszterelnök 1956. november 1-jén jelentette be Magyarországnak a Varsói Szerződésből való kilépését.

³⁸ A másik változatban a valószínűleg helyes „épületében” alak olvasható.

kező: a múlt hibáit ebből a viszonyból kiküszöböltük. Tán azokat a vádakokat, melyeket korábban magyar vezetők állítottak a jugoszláv vezetőkkel szemben, hogy az egész vezetőség meg a kormány amerikai kém, ezeket a vádakokat likvidáltuk. Ezek alaptalan vádak voltak, ez nem igaz. Mi azt gondoljuk, hogy Jugoszláviában szocializmust építenek. Azt gondoljuk, hogy a jugoszláv kommunisták – kommunisták, de nézeteltéréseink vannak. Reméljük, hogy ezek a nézeteltérések olyan jelleggel vannak meg, ahogy kommunisták között nézeteltérések elő szoktak fordulni. Meg kell azt mondani, elvtársaim, hogy sajátságos ezekben a nézeteltérésekben a következő. A világon egyetlenegy kommunista és munkáspárt nincsen, amely ezekben a nézeteltérésekben ne a magyar pártnak adna igazat. Ez az igazság. (*Taps.*) És ezekben a nézeteltérésekben, amelyekről mi úgy gondoljuk, hogy kommunisták és kommunisták közötti nézeteltérések, a jugoszláv elvtársak az egész világon egyedül állnak. Nézzenek ide, elvtársak, mi tárgyaltunk egy egész sor testvérpárttal az utóbbi időben, persze kapitalista országokban lévő pártokkal is, és az olasz kommunista párttal, nem is könnyű helyzetben van az olasz kommunista párt.³⁹ A mai lapban lehoztuk a japán központi vezetőségnek nagyon testvéries hangú levelét,⁴⁰ amit, őszintén megmondom, nem kérünk tőlük, valamikor egy hónap késéssel érkezett hozzánk, nem mostani keltű ez, de olvassák el, és látni fogják, hogy a gyarmati országokban lévő kommunista pártok, szocialista országokban lévő kommunista pártok az egész világon a mi álláspontunkat tartják helyesnek. A jugoszláv elvtársak egyedül vannak ezekben a vitás kérdésekben. Talán ezt gondolkodóba ejti őket, ha nem, vitatkozni fogunk. Mi nem fogjuk azt mondani, hogy kémekek és ellenségek, mert erre nekünk nincs semmiféle alapunk, hogy ilyesmit beszéljünk, de meg fogjuk mondani, hogy tévednek. Azonkívül van ennek a vitának egy sajátságos vonása: a jugoszláv elvtársak valamikor kihúzták a véres kardot, és harcoltak az egyenjogú viszonyért a kommunista pártok között. Gondolom, igazuk volt nekik. És ők felléptek Sztálin tényleges hibáival szemben ezekben a kérdésekben. De nekünk az a véleményünk: ha a jugoszláv kommunisták valamikor joggal léptek fel az ellen, hogy az SZKP részéről Sztálin hibája

³⁹ A magyar pártvezetők 1957. január végén Budapesten folytattak megbeszélést az Olasz Kommunista Párt két vezetőjével, amiről január 29-én Kiss Károly és Kádár János tájékoztatta az IIB-t. *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. II. k. l. m. 59–60. A pártlap rövid ismertetést közölt a találkozóról. *Népszabadság*, 1957. január 29. 1.

⁴⁰ A Japán Kommunista Párt Központi Bizottságának a levelét lásd *Népszabadság*, 1957. február 17. 3. A levél az IIB február 12-i döntése alapján jelent meg. *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. II. k. l. m. 112.

miatt őket ne kezeljék egyenlőtlen félnék, akkor megmondom őszintén, úgy, ahogy van, mi sem vagyunk alárendeltjei a Jugoszláv Kommunista Szövetségének. (*Nagy taps.*) Nekünk, elvtársak, ez a véleményünk, hogy van elegendő saját problémánk, és ki akarjuk küszöbölni a múlt hibáit. Be akarjuk gyógyítani azokat a sebeket, amelyek az ellenforradalmi támadás idején keletkeztek. Elég sajátos dolgunk van. A nemzetközi polémiákba mi nem nagyon fogunk beleszólni, beleszólunk, ha szükséges, és megmondjuk a véleményünket, mint ahogy megmondtuk a proletár internacionalizmusban, mert ott mi tréfát nem ismerhetünk. Ez a mi számunkra is szent dolog. A munkásosztály nemzetközi egysége, mert a Magyar Népköztársaság is ennek köszönheti a születését is és a fennmaradását is. Ebben mi nem tréfálhatunk. De nekünk eszünk ágában sincs Jugoszlávia belső életét megreformálni. Van nekünk tennivalónk elég a saját portánkon. A jugoszláv viszonyokat én nem ismerem nagyon, de sok mindent ismerek a jugoszláv kérdések közül, és tudom, hogy ott is vannak problémák. Nem is kevés probléma van. Tudom, hogy az új út taposása közben azért a munkástanácsoknak olyan eredményei is voltak, hogy az állami vállalatok egy része 80% bért tudott csak fizetni a munkásoknak, más része pedig csak 60% bért tudott fizetni a munkásoknak. Azt is tudom, hogy az ipari termelékenység 1952 óta nem növekedett Jugoszláviában, hanem csökkent. Azt is tudom, hogy a mezőgazdasági abszolút termés értéke nem növekedett az elmúlt években, hanem csökkent Jugoszláviában. De mi nem foglalkozunk ezzel a kérdéssel a sajtóban, mert úgy gondoljuk, hogy ez elsősorban a jugoszláv elvtársaknak a kérdése. És én azt hiszem, ha vannak Jugoszláviában egyes elvtársak – vagy néha azt sem tudom, hogy minek nevezem őket, mert az újságírók között én látok olyan Dohány utcai patriótákat⁴¹ is –, akik nem tudom, hogy keveredtek át jugoszláv hazafiakká, de én azt mondom, hogy engedelmet kérünk, ne foglalkozzanak ők a magyar állam politikai rendszerének megreformálásával, bízzák ők ezt egész nyugodtan a magyar kommunistákra, mert akármilyen jó marxisták és kommunisták is ők, vagy tartják magukat annak, hát azért engedjék meg, hogy a saját viszonyaink között mi mégiscsak jobban kiis-

⁴¹ Nem tudni, Kádár mire utalt ezzel a kifejezéssel, amelyet ezekben a napokban előszeretettel használt. Az IIB 1957. február 12-i ülésén, a jugoszlávokkal való vitákkal kapcsolatban azt mondta: „feltétlenül szükséges, hogy egy magyar újságíró írjon rendes választ Gyukának. Meg lehet róla azt is mondani, hogy ő a Dohány utcai patrióta.” (*A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. II. k. I. m. 115.) Az írás az ominózus fordulatot nem használja. (Pesti G. László: Néhány észrevétellel Julius Gyuka cikkéhez. *Népszabadság*, 1957. február 17. 5.)

merjük magunkat, mint, mit tudom én, a *Politika* című újságnak egyik rovatvezetője, vagy az a bizonyos Altman nevű újságíró, aki ténykedett Budapesten az elmúlt hónapokban.⁴² Mi nem vitatkozunk. Tollat rántott ott az egyik ember, egyébként ismertem: Kardelj, megírt egy beszédet, és azt mondta: téves koncesszió a magyar vezetők részéről, hogy a pártot akarják lábra állítani, ahelyett, hogy a munkástanácsokra támaszkodnának.⁴³ Ezt mondta Kardelj elvtárs. Hát én nem tudom, Jugoszláviában milyen tapasztalat van, Kardelj elvtársnak magának milyen tapasztalata van, a mi tapasztalatunk szerint, és úgy látom, az egész világ kommunista pártjai hasonló tapasztalatra jutottak, hogy a munkásosztály nem tud harcolni forradalmi pártja nélkül, és mi nem téves koncessziót járunk,⁴⁴ hanem helyes úton járunk, amikor a párterőknek az újjászervezését állítottuk a feladatok közül az első helyre, mert ha magunknak ehhez nem lett volna elég eszünk, akkor, itt már a kínaiak mondasára hivatkozok: hogy akkor a legjobb tanítómester az ellenség. Az ellenforradalmi támadás első feladata volt, hogy a kommunista pártot semmisítse meg és a kommunistákat gyilkolja, akkor mi tudjuk, hogy az ellenség is nagyon jól tudja, hogy mi az a kommunista párt, és ragaszkodunk hozzá, hogy a Magyar Népköztársaság és a szocialista forradalom fő ereje a kommunisták pártja. (*Hosszan tartó taps.*)

Vitatkozunk a munkástanácsokról is. Az a bizonyos cikk, amire ma a *Népszabadság* válaszol: azt írta ez a bizonyos Julius Đuka, hogy hát a munkástanácsoknak a jogait mi korlátozzuk.⁴⁵ Ugyanakkor meg kell mondanom, hogy nálunk a munkástanácsoknak ténylegesen a törvény-

⁴² Julius Đuka a *Politika*, illetve Gavro Altman a *Borba* című belgrádi lapok külpolitikai rovatának a munkatársai 1956-ban Budapestről tudósították lapjaikat a magyarországi eseményekről. Az itteni ténykedésükkel kapcsolatos kifogásokat több alkalommal is szóvá tette a magyar – és a szovjet – vezetés, maga Kádár is, többek között az IIB 1956. december 11-i és az IKB 1957. február 26-i ülésén. A *Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. I. k. l. m. 251.; II. k. l. m. 168. Lásd még *Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956*. I. m. 296–297.; *Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956. december–1959. február*. A magyar–jugoszláv kapcsolatok és a Nagy Imre-csoport sorsa. Dokumentumok. (Iratok a magyar–jugoszláv kapcsolatok történetéhez.) Vál. és szerk.: Kiss József–Ripp Zoltán–Vida István. Budapest, MTA Jelenkor-kutató Bizottság, 1995. 104., 141., 180–181., 254–255., 397.

⁴³ Kádár minden bizonnyal Edvard Kardelj, a jugoszláv kormány alelnöke 1956. december 7-i, a Parlament előtt tartott beszédére utal. A magyar vonatkozású részleteket közli: *Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956–1959*. I. m. 56–63.

⁴⁴ A másik változatban: „játszunk”. A hosszú mondat szöveghű.

⁴⁵ Pesti G. László: Néhány észrevétel Julius Gyuka cikkéhez. *Népszabadság*, 1957. február 17. 5. Đuka cikke a *Međunarodna Politika* című folyóiratban jelent meg. A rá adott válasz: Pesti G. László: Néhány észrevétel Julius Gyuka cikkéhez. *Népszabadság*, 1957. február 17. 5. Az írásban a munkástanácsokkal valamint az „elvtársias vita” fontosságával kapcsolatban Kádár beszédének az elemei köszönnek vissza.

ben biztosított joga több, mint Jugoszláviában.⁴⁶ És olyan jogokat követelnek itt nálunk a mi munkástanácsainknak, ami Jugoszláviában nincs meg. Ha akarják bővíteni, tessék, bővítsék ki, semmi kifogásunk ellene, ha jó a tapasztalat, kérem, át fogjuk venni.⁴⁷ De minket ne bökődjenek előre egy olyan úton, amelyiken miközben ők járnak, elég gödörbe potyogtak bele már az elmúlt négy esztendő alatt. Aztán van nekünk még egy előnyünk Julius Đukákkal szemben. Mi ismerjük a mi munkástanácsainkat, ők pedig lehet, hogy nem ismerik. Mert ha feltételezem, hogy ismeri, és így követeli a hatalmat, akkor megmondom őszintén, nekem a Julius Đuka ne adjon semmiféle tanácsot. Mindenki tudja, hogy milyen vezérei voltak nálunk a munkástanácsoknak. Mi az intézmény mellett vagyunk, mert úgy gondoljuk, hogy nagyon sokat segíthetnek a munkástanácsok az üzemvezetés bürokráciamentessé tételeiben, abban, ahogy az elvtárs fölvetette, hogy ne legyen több 30%-nál a nem termelő munkán lévő embereknek a száma az üzemekben.⁴⁸ Itt nem a % a fontos, de van feladatunk. De azt mi úgy osztottuk be, ahogy azt helyesnek tartjuk. Mi azt gondoljuk, az üzemnek kell egy központi irányítás, és azt ki kell hogy egészítse egy helyi vezetés és irányítás a munkástanácsok oldalán. De azt is megmondom, hogy erre a feladatra csak akkor lesznek képesek a munkástanácsok, ha nem a párt elleni szervet akarnak belőlük csinálni, hanem olyan szervet, mint amilyen a munkásosztály minden egyes szervezete, amelyik a párt eszmei vezetése alatt végzi a munkát. A tapasztalat szerint nálunk a munkástanácsok döntő többsége érti is ezt. Megmondom, elvtársak, őszintén, most a hátrányunk abban van, hogy a munkástanácsok tagjai nincsenek eléggé felkészülve annak a feladatnak az elvégzésére sem, amit a törvény a számukra előír. Hát az nem munka, elvtársak, amit ezek a munkástanácsok csináltak. Nem azt mondom, hogy bűnösök mindnyájan, mert ez hazugság. A munkástanácsok tagjainak többsége nem volt bűnös soha. Még azé sem, amelyek az ellenforradalom alatt születtek. De persze nem véletlen, hogy a vezetők az ellenforradalom hangadói voltak az első időszakban. De hát mi csoda tevékenység az, hogy kiosztani a munkabért, mikor nem folyik munka a gyárban, kiosztani az ételmezt, amit az a sokat szidott Kádárkormány odafuvaroz nekik az üzembe, helybe. Aztán felállítani külön-

⁴⁶ A kérdést nem törvényben, hanem rendeletekben szabályozták: 2/1956. (XI. 16.) Korm. számú rendelet a munkástanácsok működéséről. *Magyar Közlöny*, 1956. november 16. 94. sz. 572.; 1956. évi 25. számú törvényerejű rendelet a munkástanácsokról. *Magyar Közlöny*, 1956. november 24. 95. sz. 575–577.

⁴⁷ A másik változatban a mondat azzal folytatódik: „a jó tapasztalatokat”.

⁴⁸ A felvetés a Kádár előtt felszólaló Gál Gézától, az aszódi járási intéző bizottság elnökétől származik.

böző követeléslistákat, ez nem olyan borzasztó munka. A munka komolyabb része akkor kezdődik, amikor meg kell mutatni, hogyan lehet emelni a termelékenységet, hogyan lehet az önköltséget csökkenteni, mert mi kimondtuk törvényben, hogy az üzemi tiszta haszon egy bizonyos %-át a munkástanács rendelkezése szerint magában a gyárban kell hagyni és a dolgozóknak szét kell osztani. De ha a munkástanácsok nem változtatnak a praxison, megmondom, elvtársak, az év végén majd még minden munkástól kell kérni egy pár ezer forintot, hogy ha így megy tovább a dolog. De én megmondom őszintén, mi bízunk abban, hogy ez a dolog a normális útjára tér majd, nagyon sok munkástanácsnál már el is értük, és a pártszervezetek feladata az, hogy ilyen irányba befolyásolják a munkástanácsokat, és akkor lesz az év végén majd mit kiosztani egy-egy gyárban. Mert ha nincs, akkor az egész népgazdaság rosszul néz ki. De a jelen időszakban a munkástanácsok kérdésében nem tudjuk a jugoszláv elvtársak álláspontját elfogadni. Különösen nem a területi és a központi munkástanácsok kérdésében. Azt a vitát mi lezártuk tekintjük, amivel mi azt megszüntettük és felszámoltuk és törvényen kívül helyeztük.⁴⁹ Nekünk az a véleményünk, hogy Magyarországon proletárdiktatúra van, munkás-paraszt állam van, annak megvannak a törvényes szervei, ezzel az állammal szemben semmilyen címen senki nem léphet fel azzal az igényel, hogy a hatalmat átvegye. A hatalom a mi országunkban a törvényes állami szervek kezében van és marad, és így lesz a jövőben is. (*Hosszan tartó taps.*)

Vita van közöttünk az úgynevezett Nagy Imre-féle csoport kérdésében is. A jugoszláv elvtársak nekünk a szemünkre hányják, hogy mi valami nemzetközi egyezményt megszegtünk volna ebben a kérdésben. Ugye hogy hát ott voltak a követségen, és mi azt mondtuk, hogy szabadon távozhatsz a lakásukra, és lám, nem távoztak szabadon a lakásukra. Ezzel⁵⁰ én azzal válaszolnék egész nyugodtan, hogy semmiféle olyan nemzetközi jog nincsen, amelyik bármilyen követségnek megengedné azt, hogy annak az országnak egy politikai tényezőjét a követségére befogadja, mert ezt a nemzetközi jog nem ismeri, és ezt a világon mindig is mindenütt kormányellenes cselekedetnek tekintik. Azt, hogy mi ebben a kérdésben nem léptünk fel erőszakosan, az egyedül annak

⁴⁹ A területi munkástanácsok, köztük a november 14-én megalakult Nagy-Budapesti Központi Munkástanács törvényen kívül helyezéséről, több más rendkívüli intézkedéssel egyetemben, az 1956. december 11-én megjelent kormánynyilatkozat tájékoztatót. Lásd *Népszabadság*, 1956. december 11. 1–2. (Mint ismeretes, az Országos Munkástanács megalakulását szovjet harcokcsik tették lehetetlenné november 21-én.)

⁵⁰ A másik változatban – helyesen – „erre” szerepel.

tulajdonítható, hogy a szocializmust építik, és nem akartuk a viszonyunkat rontani a jugoszláv kormánnyal. Mert ha Nagy Imréné az amerikai követségre mentek volna, akkor mi fegyveres erővel hoztuk volna ki őket, hogy beszéljenek a nép előtt. (*Hosszan tartó viharos taps!*) Amikor az a bizonyos egyezés született,⁵¹ akkor a jugoszláv elvtársak nagyon jól tudták, meg is mondták, hogy a kérdést ők magyar belügynek tekintik, ők ezt pontosan tudták. Mondtam, hogy általában milyen abszurd követelést állítottak ők fel. Hogy mi jelentsük ki, hogy ezeknek az embereknek, hát ugye, nem lehet ellenük eljárást indítani. Hogy néz ez ki, hát mondom, utoljára 1916-ban volt egy olyan magyar állampolgár, akinek ki volt mondva, hogy a törvény felett áll, akit IV. Károly király és császárnak hívtak.⁵² Azóta nálunk ilyen joga senkinek nincs. (*Általános derűtség.*) És mondom, nem lehet törvényen felüli embernek élni egy országban. És mondom, maguk azt mondják, ne indítsunk eljárást ellenük a régi dolgaikért. No rendben van, de hát ezek nem olyan emberek, akik ülnek a fenekükön és nyugodtan maradnak; holnap valamelyik fog csinálni egy bitangszágot, akkor előbb magukkal hat hónapig diplomáciai levelezést csinálunk, hogy engedjék meg, hogy eljárhasunk vele szemben úgy, ahogy minden állampolgárral szemben el kell járnunk, aki megszegi a törvényt.⁵³ Aztán mondtam azt is, milyen furcsa dolog ez, holnap beállíthat hozzám az amerikai követ, és azt követelheti, hogy adjunk mi írást vagy garanciát arra, hogy a Mindszenty nevű úriembernek a jövőben semmiféle baja nem lesz. Milyen címen, milyen alapon? Hát azt is mondhatja, hogy a fehérterror elől menekült. Mert ő is 4-én 8 órakor menekült be az amerikai követségre. Érdekes, mindenki akkor szalad a fehérterror elől, amikor a fehérterror megszűnt. Miközben volt, akkor egyik sem szaladt, sem Mindszenty, sem Nagy Imre, sehova sem. Úgyhogy itt nézeteltéréseink vannak. Azt mondták a jugoszláv elvtársak, hogy engedjük ki Belgrádba ezt a társaságot, a tárgyalások során. Ezzel kezdődtek. És én azt mondtam: nem engedhetjük

⁵¹ A magyar és a jugoszláv kormány 1956. november 21-én állapodott meg arról, hogy Nagy Imre és társai szabadon elhagyhatják a budapesti jugoszláv követséget, és otthonaikba távozhatnak. *Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956.* I. m. 269–274. A Kádár János és Münnich Ferenc által adott írásos garanciákat lásd uo. 267–269., 274–275.

⁵² Nem tudni, Kádár mire gondolt: IV. Károly 1916-ban lépett a trónra, ám 1918-ig volt uralkodó.

⁵³ Kádár itt, enyhén fogalmazva, csúsztat: jugoszláv részről nem kívántak törvényfelettséget a csoport tagjainak. Soldatić nagykövet a november 17-i tárgyaláson egyértelműen fogalmazott: Nagykék „elhagyják a követséget, és nem lesz semmi bántódásuk azért, ami a múltban történt. A jövőben pedig mint magyar állampolgárok felelnek tetteikért. Ez a jugoszláv elvtársak előtt teljesen világos.” (*Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956.* I. m. 236.)

ki, nem engedhetjük ki őket 2 okból, először mert ez a magyar állam érdekeit sérti, másodsor mert ez a jugoszláv államnak sem válik javára. Hát kérem, mondtam, hogy ezek között tucatjával van olyan ember, akinek része van a fegyveres felkelésben, már az is kellemetlen, hogy ott ülnek maguknál a követségen. Az emberek mindenfélét gondolnak. Mondom nekik, ha kiviszik Belgrádba őket, az isten nem fogja elhinni, hogy semmi közük nem volt maguknak ahhoz, ami itt történt Magyarországon. Mondom: én elhiszem maguknak. (*Általános derűtség, nagy taps.*) Az egész világ csodálkozni fog és soká kell majd magyarázni.⁵⁴ Aztán el is álltak ettől a jugoszláv elvtársak, nem akarták már Belgrádba. Már a végén én mondtam: tessék, mondja meg a Nagy Imre, hogy ebben és ebben vétettem a magyar nép ellen, és mehet, ahova akar. Mehet Belgrádba is. Már nem köllött Belgrádba sem. (*Derűtség.*) Hát akkor azt mondják, hogy ők támogatni fogják majd. Mondtam nekik, hogy azt bízzák miránk, hogy mi kire támaszkodjunk, mert nekem az a véleményem, hogy a párt és az ország abban ment tönkre, hogy Nagy Imréék támogatták. Mondom, meg tudok maguknak nevezni ebből a kompániából legalább másfél tucatot, akivel az a helyzet, hogy a Magyar Népköztársaság nagyon erős lesz akkor, ha ő harcol ellene, de rettenetesen gyenge lesz, ha bejön és belülről támogatja a Magyar Népköztársaságot. Most vitatják azt, hogy önként mentek-e ezek el Romániába vagy nem önként. Ez, elvtársak úgy áll: kicsit komplikált dolog persze. Ők mindenesetre kijelentették, hogy el akarnak távozni Magyarországról. Ezzel kezdődött a tárgyalás. Mi a végén azt mondtuk nekik, tessék, el fogtok távozni Magyarországról. Eltávoztak Magyarországról a saját kívánságuk szerint. Ez a kívánság az övéké volt! Ugye, hogy hova távoztak, ez második kérdés (*hosszan tartó taps*), és ez a kívánság, bevalom, ez már a mi kívánságunk volt.⁵⁵

Na mostan! Ez a Nagy Imre–Losonczy-csoport kérdése persze nem csak a nemzetközi jog kérdése. A Nagy Imre–Losonczy-csoport kérdése választ ad egy nagyon-nagyon súlyos kérdésre. Magyarországon jelenleg a kommunisták százazrei gondolkodnak azon, mi volt az oka annak, hogy a párt ezekben a súlyos eseményekben nem volt sehol. Ez nagyon

⁵⁴ Kádár az 1956. november 13-i aktívaülésein majdnem ugyanezekkel a szavakkal adta vissza a jugoszláv követnek mondottakat. Kiss József–Ripp Zoltán–Vida István: „...nem engedhettük a hatalmat”. Az MSZMP 1956. november 13-i aktívaülésének jegyzőkönyve. I. m. 86.

⁵⁵ A Nagy Imre-csoport elrablásának és Romániába deportálásának tervét a szovjet vezetés dolgozta ki, abba Kádár – részben mert nem tehetett mást, részben mert megfelelt politikai érdekeinek – utólag egyezett bele. (Huszár Tibor: i. m. 10–12. Vö. Rainer M. János: *Nagy Imre. Politikai életrajz*. II. k. 1953–1958. Budapest, 1956-os Intézet, 1999. 343–345.)

súlyos kérdés, amire válaszolni kell, mert nem válaszolni nem lehet. Én azt hiszem, elvtársak, hogy a magyarázat a következő: ezekben a súlyos napokban ténylegesen az a helyzet, hogy a párt is és az állam is nem azt mondom, hogy nem volt sehol, de hát általában nem tudott egységes erőként fellépni, és bizony dezorganizálódtak a sorai. Én azt mondom, ennek az oka a következőkben található: a vezetés hibája miatt nem volt sehol a párt, és nem a többszázezer kommunista hibájából. És a vezetés miatt nem tudták megállni a sarat a Magyar Néphadsereg minden egységében a tisztek és a katonák úgy, ahogy ők egyébként meggyőződésem szerint megállták volna a sarat. Elvtársak! Azt mondják nekünk, hogy ilyen-amolyan, mi rosszabbak vagyunk – most már ilyesmit is mondanak –, mint voltak a Rákosiék! Hát bizonyos tekintetben remélem is, hogy rosszabbak is leszünk. Ugyanis mi a helyzet ezzel a Nagy Imre-féle társasággal? Bízunk mi bennük? Feltétlenül bízunk! Én nem szégyellem és soha nem szoktam letagadni, hogy Rákosi Mátyást tiszteltem, becsültem és szerettem sok éven keresztül, ezt én soha nem tagadom le, mert ha letagadnám, mindenki kinevetne, mert mindenki tudja ezt, aki egy kicsit is foglalkozott nálunk pártkérdéssel. Én Rákosi Mátyást a Csillagbörtönben ismertem meg kommunista harcosnak, az én meggyőződésem szerint abban az időszakban az is volt, és nagyon jól vezette a harcot, hát a szokott hibákkal együtt, mert hiba nélkül nincs vezetés. Egészen addig, amíg a hatalom szilárdan a kezébe nem került. És az én véleményem szerint ezeknek az embereknek a bűne, a hibája és egyéni leg a tragédiája abban van, hogy mikor a hatalmat kézbe kapták, elvesztették a józan mértéküket, és kezdték lenézéssel kezelni a párt kádereit, tömegeit és általában a népet. Azt hitték, hogy most már nem fontos a tömegek támogatása – ez a hibák gyökere és forrása. Hasonlóképpen álltam Nagy Imrével, és általában minden kommunista. Hát hiszen mindenki tisztelte és becsülte mint a párt régi érdemes tagját. Ezekben a viharos napokban én megszavaztam – én nem szégyellem –, hogy igenis a Nagy Imre legyen a miniszterelnök. Legyen benne a párt vezetőségében, mert nem ismertem azt, amit később megismertem. Én a Nagy Imrét kommunistának tartottam, voltak véleményeltérések, de általában kommunistának tartottam. Na most, hogy a Nagy Imre-csoport micso-da, és mi a politikai jellege, azt csak ezekben a napokban ismerték meg, ugyanígy volt ez, kedves elvtársak, fent is. Ez az igazság, és ezt tudni kell. Mi derült ki? Kiderült az, hogy júliusban létrejött nekünk egy pártvezetőségünk. Az én meggyőződésem szerint megindultunk a fejlődés útján. Hogy a hibákat rendbe hozzuk. A hibák rendbehozatalának fő akadálya Rákosi Mátyás személye volt. Ezt mindenki tudja, aki a párt

dolgaiba is...⁵⁶ megindultunk. Hát én gondolom, eltartott volna egy fél évig, egy esztendeig, amíg általában az egyenes útra megyünk, de az olcsóbb lett volna, mint ahogy így történt. Létrejött egy pártvezetőség, és még az a pártvezetőség sem tudott egységes lenni, az a júliusi sem. Kérem, elvtársak, értsék meg: Gerő Ernő belügyminiszter volt, mialatt ő belügyminiszter volt, Marosán meg én ültünk a kóterben. Úgyhogy ilyen zavaró momentumok természetesen még mindig voltak. (*Derűltség.*) Azonkívül persze, ezt a politikai bizottsági ülésen augusztusban fel is vettem, hogy a mi új Politikai Bizottságunk sajátossága az – a júliusban létrejöttre gondolok –, hogy ugyanabban a kérdésben harcoltak más pozícióban a tagjai, mert a PB-nek egy része is harcolt, másik része is harcolt az elmúlt hónapokban, de ugyanabban a kérdésben harcoltunk ellenkező pozícióban. Mi bíráltuk és támadtuk Rákosi Mátyást, ők pedig védték Rákosi Mátyást. No ehhez kell egy kis idő, amíg ez kiegyenlítődik, míg rendbe jön, meg mindenki belátja, amiben ő hibát követett el. De ez a vezetés sem tudott megszilárdulni, mert október 23-án éjjel megint egy merőben más vezetés született meg. Az azt követő napokban semmivé vált a szava azoknak az embereknek, akiket Gerő személyében lehetne legjobban jellemezni; nagyon kevésbé vált a szava azoknak az embereknek, akikre általában azt mondták, hogy én vagyok ott a kimagasló abban a csoportban, hanem a döntő szó a Nagy Imréné lett. Mindenki tudja, egy ilyen ellenforradalmi hullám tetején nyargalt az az ember már abban az időben is, csak hát még gondoltuk, na most nincs többé akadály, mutassa meg, hogy mit tud! Mert a régi hibákra azt mondta, azért születtek azok a hibák, mert a Rákosi makacssága miatt eltorzultak azok a dolgok. Hát tessék, október 23-tól kezdve semmiféle Rákosi-makacsság többé nem állt, hát mutassa meg, hogy mit tud! Megmutatta! Na kérem, ebben a kérdésben nem tudunk a jugoszláv elvtársakkal egyetérteni. Nekünk az a véleményünk, hogy nem beszélhet úgy egy kommunista, hanem munkásárulók azok az emberek, akik mikor bekerültek a pártközpontba, abban az órában egy másik pártközpontot hoztak létre az Akadémia u. 17-ben.⁵⁷ Aki egy kicsit ismerős a helyzetben, és járt ezekben a napokban ott, az pontosan tudja, hogy ez így volt, fizikailag is így volt. Ahogy Nagy Imre betette a lábát a házba, egy óra múlva ott volt a Jánosi. Mi tudtuk, hogy Jánosi a veje, csak azt nem tudtuk, hogy mit keres ott.⁵⁸ Ugyanabban a percben ott volt egy

⁵⁶ Az eredetiben kipontozva.

⁵⁷ Budapesten az Akadémia u. 17. szám alatt működött az MDP központja.

⁵⁸ Jánosi Ferenc Nagy Imre személyi titkáráként tevékenykedett a forradalom napjaiban.

Tánczos nevű fiatalember, na most nem akarom jellemezni, hogy mi csoda, és még egy három-négy ember, a Gimes a Balbo-szakállával,⁵⁹ és a pártközpont dolgozott az épület egyik sarkában, a másik sarkában az épületnek a másik központ dolgozott. Lefoglaltak maguknak néhány közvetlen telefont, egész nap telefonáltak, jöttek-mentek hozzájuk a különböző felkelő vezérek, és mi az isten történt ott, folyton a fegyverletételről tárgyaltak velük, arról tárgyaltak, hogy miképp, mi módon tesz le a fegyvert, mindjárt leteszik, még egy feltételük van, és minél tovább tárgyaltak, annál inkább szilárdult a felkelésnek a pimaszsága és az agresszivitása a kommunistákkal szemben, és az lett a vége, hogy a Magyar Népköztársaság erejét megtörték. A pártkoalíció deklarálása, azonkívül, megmondom, az a párthatározat is, amely kijelentette, hogy teljesen előlről kell kezdeni a pártszervezést, meg egyénileg minden tagot felvenni, az is, elvtársaim, a Magyar Népköztársaság erejének a megtörése volt. Akkor is meg kell mondanom, ha én is ott voltam és megszavaztam, megmondom úgy, ahogy van. De hogyan született ez is, elvtársak? Egy reggel előállt Szántó elvtárs⁶⁰ egy javaslatral, hogy jelentjük ki, az MDP nincsen többé, és kezdjünk egy új pártot szervezni. Elkezdtünk vitatkozni.⁶¹ Öten voltunk ellene a hat emberből a javaslatnak, de valahogy akkor már úgy alakultak az ülések, hogy elkezdtünk négyen tárgyalni, s végül 36-an fejeztük be. Jöttek ezek a díszes forradalmárok – egyik a másik után. Az öreg Lukács [György] is, a beteg aggastyán olyan volt, mint egy megbolondult öreg bakkecske. Úgy száguldott ott fel-alá, azt mondja, siessünk, gyorsan, mert ha nem sietünk, akkor már az egyik egyetemen tárgyalták, hogy új kommunista pártot alakítanak,⁶² és így tovább, Horváth Márton, Losonczy [Géza], Donáth [Ferenc] és az összes vitézek, lényegében azt sem tudtam, ki ott a bizottsági tag. És kieroszakolták, elvtársaim, nyomást gyakoroltak, és végül megszületett ez a szerencsétlen határozat. Vagy ott van az a „Hajnalodik” című cikk. Hát az a Nagy Imre-féle csoport árulásának a teteje volt. Semmiféle vezetőség arról a cikkről nem tudott. Abban bizony hatalmas része van Losonczy-nak, Donáth-nak és a tisztelt Horváth Mártonnak, akinek, látom, ülnek itt ismerősei. Horváth Márton velük együtt hajtotta végre a pártáruló puccsot. Hát kérem, én elnökségi tag voltam, én azt a cik-

⁵⁹ Tánczos Gábor, 1955–1956-ban a Petőfi Kör titkára, és Gimes Miklós újságíró Nagy Imre köréhez tartozott.

⁶⁰ Szántó Zoltán javasolta október 30-án az MDP önfeloszlatását és egy új kommunista párt megalakítását. A feloszlítás körülményeiről lásd Ripp Zoltán: i. m. 304–314.

⁶¹ A másik változatban itt az is olvasható: „másfél napig vitatkoztunk”.

⁶² Egy erre vonatkozó, az „ELTE kommunistái” által 1956. október 29-én írt és Nagy Imréhez eljuttatott levél valóban tartalmaz ilyen követeléseket, illetve fenyegetéseket. (Ripp Zoltán: i. m. 303.)

ket egy újságban olvastam. Tessék elképzelni, hogyan éreztük magunkat, hiszen addig az óráig volt százezernyi kommunista, katona, államvédelmi katona, s meg volt győződve, hogy az ellenforradalom ellen harcol és a forradalom ügyét képviseli. Abból a cikkből, elvtársak, értesült arról, hogy vele szemben állnak a forradalmárok, és akkor ő ezek szerint reakciós és ellenforradalmár. Hát ha ebbe nem bolondul meg egy párttagság tömege meg egy hadsereg, hát akkor senki sem bolondul meg. Ez olyan csapás volt, hogy szétporlasztotta az állam és a párt erejét egy csapásra.⁶³ Kérdezik tőlünk, hogy hová lett a párt. Miért nem volt a párt a helyén? Azért, elvtársak, mert a pártvezetésben és a kormányban az osztályárulók ragadták a kezükbe a vezetést. Ezért nem tudott a Párt és az állam harcolni. Mivel mi ezt nagyon jól tudjuk, ebben a kérdésben sem tudunk egyetérteni egyes jugoszláv elvtársakkal. Mi fogunk velük vitatkozni, ha kell, és be fogjuk bizonyítani, hogy nekünk igazunk van.

Most valami, elnézést az időért, a feladatról. Elvtársak, én azt gondolom, hogy a dolog lényege abban van, hogy a proletárdiktatúrát kell erősíteni, de a proletárdiktatúra mind a két oldalát, ez nagyon fontos. Az egyik az ellenséggel szembeni diktatúra, a másik a tömegek számára demokrácia. Ez a két feladat, elvtársak, nem ellentmondó. Ez a két feladat összetartozik. Egyiket a másik nélkül nem lehet csinálni. Mi nem tudunk jogokat kiszélesíteni, ha az ellenforradalommal szemben diktatúrát nem gyakorolunk. Ha különben ezeket a jogokat fogják felhasználni a Magyar Népköztársaság megfojtására. Ez az igazság, és ez a szemünk előtt ment végbe. Mindnyájan tudjuk, hogy ez így van. Ugyanakkor nem lehet az ellenséggel szembeni diktatúrát hatásosan és keményen képviselni, ha a tömegek aktív támogatását nem tudjuk ehhez megnyerni. Tehát mind a két oldalát kell erősíteni. Na hogy? Erősíteni kell a szocialista forradalom társadalmi erőit. Elsősorban a pártot. A szakszervezetet, a munkástanácsot is erősíteni kell olyan módon, hogy kommunista vezetés alá vonni. Ez a munkástanács erősítésének a legegészségesebb útja.

⁶³ Hajnalodik... *Szabad Nép*, 1956. október 29. 1. – Az IIB 1957. február 12-i ülésén Fehér Lajos azt mondta, hogy a cikket a párt vezetését átvevő hattagú direktórium hagyta jóvá, amelynek egyébként Kádár is tagja volt. Kádár ezt határozottan tagadta. Abban mindenesetre teljes volt az egyetértés, hogy a pártlap vezércikke, amely a független, demokratikus és szabad Magyarországért vívott küzdelemnek nevezte az október 23-án kibontakozó eseményeket, szinte önmagában felelőssé tehető a hadsereg demoralizálásáért. (*A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. II. k. I. m. 119–121.) A Fehér által említett direktórium értelemszerűen nem az MDP KV október 26-án létrehozott Rendkívüli Bizottsága, hanem az MDP október 28-án megválasztott, az előbbivel majdnem megegyező összetételű Elnöksége volt. (RIPP Zoltán: i. m. 251–252., 285–286.)

Erősíteni kell a tanácsokat is mint demokratikus szervezeteket. Mert azok demokratikus szervezetek, mert ott 220 000 egyszerű dolgozó ember van azokban a tanácsokban, és a nép választotta be őket. Együtt vannak a kommunisták és a nem kommunisták. Ezt is erősíteni kell. Külön kérdés, hogy erősíteni kell a sajtót, a rádiót és a tömegagitációt. Ide tartoznak a tömegfellépés különböző módszerei. Az ülések, a pártnapok, az aktívák, mindenféle összejövetel, ahol megvitatjuk a dolgokat, mert eszmeileg fel kell fegyveroznünk a népet, hogy támogasson. Mindig nagyobb erővel és aktivitással. Végül erősíteni kell az állam erejét. Úgy értem, a tanácsok és államigazgatási szerveket [!] erélyét és tekintélyét, a törvényes jogkörükben ők döntsenek. Erősíteni kell az állam fegyveres erejét, a hadsereget is erősítenünk kell, a rendőrséget is erősítenünk kell. Ezeken belül erősítenünk kell a karhatalmi egységeket, mert azok becsülettel kiállták a próbát az ellenforradalommal szemben. Sőt még tovább megyünk. Az állam fegyveres erejének az alátámasztására a szocialista forradalom hű embereiből még egy fegyveres erőt, a munkásőrséget akarjuk létrehozni.⁶⁴ (*Taps.*) Mi azt gondoljuk, hogy ha az ellenforradalmárok felfegyverezték magukat október 23-án, és hiba volt az, hogy a szocialista forradalomhoz hű erők nem voltak felfegyverkezve, ezt a hibát nekünk be kell hozni. Ennél arra gondolok, hogy vannak ebben az országban néhány tízezernyi olyan emberek, becsületes munkások, bányászok, értelmiségi, paraszti emberek és ÁG-dolgozók,⁶⁵ tsz-dolgozók, akik készek arra, hogy a rendes munkájuk végzésén kívül emellett a szocialista forradalmat is védjék. (*Hosszan tartó taps.*)

Erősíteni kell gazdaságilag is a Népköztársaságot. Nézzenek ide, elvtársak. Az elmúlt hónapokban nagyon sok területen felvetődtek olyan igények, és most megoldást is nyertek, amelyek béremelésre vonatkoztak, engedményekre a parasztság számára, és én megmondom, elvtársak, hogy ezek a különböző igények és ezeknek a kielégítése, ha mi ezt tényleg realizálni tudjuk, tehát nem engedjük a pénzünket elrontani, ez igen komoly életszínvonal-emelkedést jelentene a dolgozók számára. Meg kell mondani a munkás elvtársaknak és a paraszt elvtársaknak is, azoknak a paraszti dolgozóknak is, akik nem kommunisták, hogy javítás a ti helyzetetekben van, máris érződik. Most legyetek azon, hogy ez reális legyen. És a kiszélesítésről majd később beszélünk. Ahogy a reális feltételét meg-

⁶⁴ A munkásőrség felállításáról az IIB már hetekkel korábban, 1957. január 29-i ülésén határozatot hozott. (*A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei.* II. k. I. m. 55–57., 60–63.) A szervezet felállítását elrendelő 1957. évi 13. számú törvényerejű rendelet Kádár felszólalása idején még valóban nem jelent meg. (*Magyar Közlöny*, 1957. február 19. 21. sz. 87.)

⁶⁵ Állami gazdasági.

teremtettük annak, hogy a dolgozók életszínvonalát tovább lehessen emelni. Ehhez szükséges az, hogy a gyárakban a termelékenység növekedjen, szükséges, hogy az önköltség csökkenjen, szükséges, hogy a mezőgazdaságban a termelés növekedjen. Szükséges, hogy az állam bevételei növekedjenek. Enélkül nem lehet a népgazdaságot szilárdítani, nem lehet a dolgozók életszínvonalát növelni, kell még technikát is fejleszteni, fenntartani államapparátust, jóval kisebbet, mint régen, de hiszen miközben folyton szidják a kormányt, észre se akarják venni, hogy itt már egy sor nagyon fontos és gyökeres változás történt. A minisztériumok létszámát 30–40, és van olyan, amelyiket 50%-kal csökkentettük már mostan. Hat évig beszéltek róla, és mi ilyen viszonyok között is megtudtuk oldani, végre tudtuk hajtani. De az államapparátust fenn kell tartani. Az én véleményem az, hogy az államapparátusban ne sokan dolgozzanak, de akik ott dolgoznak, azoknak is kell egy bizonyos életszínvonal. Nem lehet az, hogy az állami alkalmazottak jóformán olyan színvonalon éljenek, hogy az ilyen mindenféle dugott ajándékok meg hasonlók elfogadására kényszerüljenek, hogy a családjukat fenn tudják tartani. Mindennek a feltétele az, hogy a termelés növekedjen, mert nem lehet az igényeket kielégíteni, csak két módon. Vagy növeljük a termelést és csökkentjük az önköltséget, vagy pedig nyomtatunk bankókat. Ez a második recept már ki volt próbálva 1945–46-ban. Ehhez nem vagyunk hajlandóak hozzányúlni, inkább veszekszünk és vitatkozunk, hogy nem lehet most többet adni. Akkor is kell a termelést emelni és aszerint tervezni. A parasztokat illetően: nincsenek ők olyan nagyon elkeseredve, nincsenek. Valahogy úgy vannak az elkeseredéssel: nekem elmondtak egy konkrét példát, de azt hiszem, hogy ez nem egyedülálló eset, hogy bement egy paraszti dolgozó a tanácsházára december elején és másfél óráig magyaráztatta magának, hogy tényleg el van törölve az a begyűjtés, hol a nyomtatott papír, meg minden.⁶⁶ Nagy nehezen előadták neki a papírt, megmutatták, miért kérdi ezt, s végül aztán megnyugszik, de nem ment ki, hanem azt mondja: hogy hogyan lesz a városban, élelmet csak kell hogy valahogy összeszedjenek. Hogy fogom én mégis eladni a termékemet? Azt mondják, aggódnak a parasztok, hogy most a hitoktatásban azt mondjuk, hogy úgy lesz, mint szeptember elsején

⁶⁶ A begyűjtést először a Nagy Imre-kormány szüntette meg 1956. október 30-án, amelyet a Kádár-kormány, pontosabban az Elnöki Tanács november 12-én megismételt. (1956. évi 21. számú törvényerejű rendelet a mezőgazdasági termények és termékek kötelező beadásának megszüntetéséről. *Magyar Közlöny*, 1956. november 12. 93. sz. 568.; Vö. PAPP István: A beszolgáltatási rendszer felszámolása 1956–1957-ben. *Sic Itur Ad Astra*, 2001/3–4. 59–89.)

volt,⁶⁷ hogy nem-e lesz úgy a begyűjtés is. Én azt hiszem, hogy nagyon jól tudják, hogy nem lesz így a begyűjtés, és most már inkább azon fő a fejük, hogy hogyan fogják értékesíteni a termékeiket, mert az is gond már. Akármit is gondolnak és akárhogy is szabadkoznak, azért mi már látjuk azt, hogy az idén ötször annyi trágyát kezdenek kihordani az egyéni parasztok a földre, mint az elmúlt nyolc év alatt. Ez azt jelenti, hogy ők a jövőben bíznak és nem nagyon félnek attól, hogy ez a kormány becsapja őket. Na mostan másutt is kell dolgoznunk, elvtársak.

Nagyon szeretném a Megyei Intézőbizottságot egy kicsit megcsiklandozni. De mielőtt ebbe belekezdenék, az igazság kedvéért a következőket szeretném elmondani. Ami a központi munkát illeti. A kormány követett el hibákat az elmúlt három hónap alatt, megmondom úgy, ahogy van. De hát ez olyan harc volt, hogy harc közben kellett szervezni az erőt. Emlékeznek maguk rá, hogy az első ellenforradalmi jelszó az volt, hogy bojkotálni a kormányt. Állami főtisztviselők összeegyeztethetőnek tartották, hogy vezetnek minisztériumot vagy hasonlót, és közben agítálnak a kormány ellen. Így kezdtünk dolgozni, és egy csomó hiba volt, de azért mi közben korrigáltuk. Mikor láttuk, hogy az úgy nem megy a fegyverekkel, kihirdettük a statáriumot, esetleg szidni fognak minket.⁶⁸ Valamit csinálni kell. Aztán a Dudás-féle nemzeti hőst muszáj volt elővenni, mert lehet, hogy ő Dullesnek nemzeti hős, de nekünk ellenforradalmár.⁶⁹ Aztán az írók is; nem akartak eszükhöz térni, és muszáj volt rendszabályt hozni velük szemben.⁷⁰ És így tovább. Úgyhogy hibák voltak. Korrigáltuk. Volt egy másik hiba is, az erők túlságosan a kormány köré koncentráálódtak, és emiatt a párt mindennapi vezetése a központból gyenge volt, ezt becsülettel meg kell mondani. Megmondom úgy, ahogy van: maga az a tény, hogy a megyei titkárokat két hónapig nem hívtuk össze, nagyon súlyos hibára vall, így a mindennapi irányítás gyenge volt, de korrigáljuk. Elhatároztuk, hogy átszer-

⁶⁷ A kormány 1957. január 24-én utasította az oktatásügyi kormánybiztost olyan rendelet kiadására, amely szerint a hitoktatás az 1956. szeptember 1-jei beiskolázás alapján folytatódhat. BARÁTH Magdolna–FEJTL István–NÉMETHNÉ VÁGYI Karola–RIPP Zoltán (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. V. k. 1956. november 14–1957. június 26. Budapest, Napvilág Kiadó, 1998. 339.

⁶⁸ 1956. évi 28. számú törvényerejű rendelet a rögtönbíráskodásról. *Magyar Közlöny*, 1956. december 11. 100. sz. 591. 6/1956. (XII. 11.) Korm. számú rendelet a rögtönbíráskodás részletes szabályozásának megállapításáról. *Magyar Közlöny*, 1956. december 12. 101. sz. 593–594. 1956. évi 32. számú törvényerejű rendelet az 1956. évi 28. számú törvényerejű rendelet kiegészítéséről. *Magyar Közlöny*, 1956. december 13. 102. sz. 596.

⁶⁹ Dudás Józsefet statáriális eljárásban ítélték halálra, majd végezték ki 1957. január 19-én.

⁷⁰ Kádár itt minden bizonnyal az Írószövetség működésének 1957. januári felfüggesztésére utalt.

vezzük a pártvezetést, személyileg is megerősítjük, ezt a közeljövőben végre is fogjuk hajtani.⁷¹

Van nekünk hibánk más területen is, például az ifjúság kérdésében is van egy kis késlekedésünk. Bár az ifjúsággal nagyon kell foglalkozni, de hát egyszerre mindent nem lehet csinálni. Most vannak nekünk gondolataink, hogy hogyan jutunk az ifjúságnál is egyenesbe, és a legközelebbi központi bizottsági ülésen a gondolatot meg fogjuk vitatni.⁷² Mi arra gondolunk, hogy ezek a rétegszervezetek persze jók, ahogy így vannak, kicsit hasonlít a születésük a munkástanácsok születéséhez, ez nem baj, abból kigyógyíthatók. De arra gondolunk, érdemes megvizsgálni, hogy a sokféle rétegszervezet mellett a forradalmi ifjúság erejének a tömörítésére és növelésére nem kellene-e nekünk egy kommunista ifjúságot⁷³ szervezni. (*Hosszan tartó taps.*) Természetesen ez egy olyan kérdés, amit meg kell mindenkoron vitatni, de mi tudjuk, hogy így is kell csinálni. Na most tehát megmondva, hogy a hibák még feljebb is voltak, szeretném megmondani, mit kell bírálathoz tenni a megyei bizottságnak.

Az én véleményem a következő: a fővonallal egyetértek, ahogy mondták. Énszerintem nagyobb elvi szigorúságra van szükség. Itt van például Fekete Mihálynak az esete, mindenki ismeri őt körülbelül, akik itt jelen vannak. Én is ismerem őt. Fekete Mihállyal úgy van a dolog, hogy én őt nagyon nehéz harc közben ismertem meg. 1946-ban is volt Miskolcon egy ilyesfajta nemzeti forradalom, mint itt a közelmúltban országos kiadásban.⁷⁴ Én becsületes embernek ismertem és tiszteltem. Az

⁷¹ Az MSZMP IIB 1957. január 29-i ülésén tárgyalta és fogadta el a pártvezetés kibővítésére, illetve átszervezésére vonatkozó javaslatát. (A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. II. kötet. I. m. 57–58., 36–73.) Az IIB és az IKB kiegészítéséről és a Titkárság felállításáról az IKB 1957. február 26-i ülésén határozott. (Uo. 170–226.)

⁷² Az IKB nem a következő, 1957. február 26-i, hanem az azt követő, március 11-i ülésén foglalkozott „a magyar ifjúság szervezésének kérdéseivel” és a Kommunista Ifjúsági Szövetség megalakításával. (A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. II. k. I. m. 263–292.) A KISZ 1957. március 21-én alakult meg.

⁷³ A másik változatban: „Kommunista Ifjúsági Szövetséget”.

⁷⁴ 1946-ban Miskolcon a kommunista párt által – a helyi politikai rendőrséggel együttműködve – a fektézés és árdrágítás ellen szervezett megmozdulás antiszemita pogromba torkollott, amely során egy zsidó származású malomvezetőt és egy ugyancsak zsidó származású rendőrtisztet brutálisan meggyilkoltak. Fekete Mihály személyesen utazott a fővárosba, hogy az esetről tájékoztassa Rajk László belügyminisztert. Rajk, később pedig mások társaságában Kádár János is Miskolcra érkezett. (VARGA János: A miskolci népiélelet, 1946. *Medvetánc*, 1986/2–3. 293–314.; Vö. FEKETE Mihály: Emlékeim Rajk Lászlóról. *Kritika*, 1983/11. 14–16.) A kommunista pártban szinte azonnal volt nyílasok és fasiszták akciójaként kanonizálódott az eset, Kádár az MKP kongresszusán „fasiszta provokációnak” minősítette a történeteket. (A *népi demokrácia útja. A Magyar Kommunista Párt III. kongresszusának jegyzőkönyve*. Budapest, Szikra, 1946. 233. Lásd még A miskolci pogrom – ahogy Rákosiék látták. Standeisky Éva bevezetőjével. *Társadalmi Szemle*, 1990/11. 78–86.)

utóbbi időszakban két dolog volt, ami engem zavart. Neki volt egy fia, akire nagyon büszke volt, de aki olyan fiatalember volt – az én nézetem szerint –, aki nem a párt javára ténykedett.⁷⁵ De hát mit csináljunk, az apát nem lehet, ez nem biblia, hogy az apák felelnek a fiaik bűneiért vagy hibáiért, na rendben van.⁷⁶ Én Fekete elvtárrsal a lehető legbensőségesebb elvtársi viszonyban voltam. Soha nem volt titkom előtte. Kérdezte, mi a véleményed Rákosiról, megmondtam, aztán kérdezte, mi a véleményed Nagy Imréről, megmondtam, és így tovább. Egyszer ért engem egy meglepetés, ami nagyon bántott. Volt a Nagy Imréné az a születésnap vacsorája, engem oda meghívtak, és én gondolkoztam, de nem láttam úgy a Nagy Imrét, mint ma, gondoltam, mégis ez az öregember a pártból ki van zárva, ott fog ülni egyedül a feleségével 65.⁷⁷ születésnapján, ez rossz dolog lesz, el kellene menni. Aztán gondolkoztam, nem lehet, mert ez a párt elleni demonstráció. Úgy határoztam, hogy nem megyek el. Fekete elment, de nekem erről egy bűdös szót nem szólt. Úgyhogy én Rákosival huzakodok ebből a kérdésből, neki megmondtam mind a két érzésemet, ami a meghívással kapcsolatban volt,⁷⁸ és őtőle hallok, hogy Fekete Mihály is ott volt a vacsorán.⁷⁹ Miért ott kell nekem hallani, ha jó viszonyban voltunk egymással, mert én vele jó viszonyban voltam. Úgyhogy ez nem volt szimpatikus nekem. November 4. után kapok egy levelet, a levélben az van írva, hogy nem értek egyet a kormány politikájával és a párt vonalával, én ezennel lemondok. Fekete Mihály aláírás, a Megyei Tanács elnöke. Meg kell mondanom, elvtársak, a dolog nagyon súlyos; az egyetlen megyei tanácselnök volt az országban, aki ezt megtette, és ez nem tréfadolog. Megmondom úgy, ahogy

⁷⁵ Fekete Sándorról, a *Szabad Nép* korábbi újságírójáról van szó, aki 1956 decemberében Hungaricus álnéven írt, illegálisan terjesztett röpiratában elemezte a forradalom okait és tanulságait. Kádár János azonban nyilván nem erre utalt, hiszen a röpirat ügyében csak 1957 végén indult meg a nyomozás, hanem feltehetően arra, hogy Fekete 1956 előtt Nagy Imre hívei közé tartozott, és emiatt szembekerült a november 4. utáni vezetéssel. (Kádárék úgy vélték, ő juttatta el a *Népszabadságnak* a *Pravdával* polemizáló – lelitott– cikkét is jugoszláv újságíróknak, ám az erre vonatkozó információk csak a Pest megyei aktívaértekezlet utáni vezetőségi ülésen hangzottak el. A *Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. II. k. I. m. 148., 216. Vö. FEKETE Sándor: *Vácott voltam Afrikában. Emlékeim az 1956 utáni terrorkorszakból*. Digitális Irodalmi Akadémia, Petőfi Irodalmi Múzeum. dia.pool.pim.hu/html/muvek/FEKETE/fekete00011_kv.html (2011. április 4.)

⁷⁶ A másik változatban a mondat vége így hangzik: „hibáiért vagy bűneiért, na rendben van”.

⁷⁷ Helyesen: 60.

⁷⁸ A másik változatban itt a következő szavak is szerepelnek: „hogy egyrészt gondoltam, hogy el kellene menni”.

⁷⁹ Nagy Imre 60. születésnapjáról lásd MURÁNYI Gábor: Születésnap az Orsó utcában. Nagy Imre köszöntése avagy „politikai demonstráció”? In: Uő: *Az átkos múlt hetek 1988–1993*. Budapest, szerzői kiadás, 1996. 132–143. Vö. RAINER M. János: *Nagy Imre. Politikai életrajz*. I. m. 200–202.

van. A barátság az barátság, az egy dolog, de annál is előbbre való és fontosabb az elvi kérdésekben való szigorúság. És amikor énhozzám elkerült Fekete Mihálynak egy másik levele két hét múlva, hogy beláttam és így tovább, és így tovább, mégis dolgozni akarok, azt mondtam, nem lehet, mert ő a forradalom fő kérdésében kiállt a sorból. És az nem olyan egyszerű kiállás, mert ez azzal az idővel esik egybe, amikor az Európa Hangja prédikálta a kormány bojkottálását. És ehhez csatlakozott Fekete elvtárs, és ezt nem lehet megbocsájtani. Azt mondják, és mondja, belátja, nagy hibát követett el, tessék mutassa meg, de addig bizalom iránta nem lesz, amíg egy hasonlóan nehéz kérdésben ugyanúgy nem fog a párt és a kormány mellett kiállni, mint ahogy a párt és a kormány ellen kiállt ebben az időben. És ez fontosabb, mint a barátság. (*Hosszan tartó taps.*) Itt van a megyei lap kérdése. Itt Kardos elvtárs⁸⁰ és mások mondják, hogy kellene megyei sajtó, mert félkarú óriások vagyunk sajtó nélkül. Persze megyei sajtó nélkül.⁸¹ De azért ez az ügy megérdemelt volna egynéhány szót a beszámolóban. Mert azért tudni kell, hogy történt valami, mert volt a megyei bizottságnak egy lapja. Meg kell mondani, elvtársak, hogy egy bizonyos időszakban a legélesebben az ellenforradalom álláspontját képviselte a kormánnyal szemben. Erre a dicsőségre a Pest megyei pártbizottság lapja lépett elő.⁸² Nagyon súlyos időszakban. Azt mondják, hogy a központi sajtóban is volt hiba, bizony volt hiba. Elvtársak, a *Népszabadság*ban is harcolni kellett. Ott se csak úgy ment, hogy ez a párt vonala, és tessék, írjatok. Ott is voltak megzavarodott emberek. És mi odáig mentünk, hogy egy bizonyos cikket nem engedtünk, és a lap sem jelent meg emiatt. Mégsem engedtünk az elvi álláspontból, és leváltottuk a lap szerkesztőjét és főszerkesztőjét emiatt, aki még ma is intézőbizottsági tag.⁸³ Elvi dologban nincs engedmény. Ez súlyos dolog volt: hogy tűrhette a megyebizottság, hogy az ő nevük alatt uszítsanak pogromra ÁVH-sok ellen, a kormány ellen, a mi álláspontunkra a Nagy Imre-ügyben és így tovább? Meg kellett volna aka-

⁸⁰ Kardos Márton, a Pest megyei pártbizottság agitprop osztályának vezetője a jegyzőkönyv szerint nem szólalt fel az ülésen. A megyei sajtó hiányát Bozóki István tette szóvá.

⁸¹ Nyilvánvaló elgépelés; a másik változatban a mondat így szerepel: „Persze megyei sajtó kell.”

⁸² Kádár itt a *Mai Nap* című újságról beszél. Lásd a bevezetőt.

⁸³ A *Népszabadság* 1956. november 24-i száma a *Pravdával* polemizáló cikk letiltása és ennek nyomán a szerkesztőség sztrájkja miatt nem jelent meg. Az eset következményeként leváltották a lap főszerkesztőjét, Fehér Lajost. (A *Népszabadság* letiltott cikke 1956 novemberében. Közli Sipos Levente. *Múltunk*, 1992/1. 131–144. Vö. HUSZÁR Tibor: i. m. 14–19.) A kérdést – Kádár János felvetésére – az IIB 1957. január 29-i és február 19-i ülésén is tárgyalta. (A *Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. II. k. I. m. 74. és 148.)

dályozni. Ha nem sikerült, meg kellett volna mondani most, hogy nagy hiba történt. Mi is birkózunk a sajtóval, javul-javul, a rádió is javul. De ez nem olyan egyszerű, ezt ingyen nem adják. Harcolni kell elvi alapon.

Itt van a Biksza Miklós ügye. Megmondom, elvtársak, hogy ez egy második országos nevezetesség, amire a megye szert tett. Mert az ellenforradalmi pogrom napjaiban a legmagasabb rangú pártfunkcionárius, akit meggyilkoltak, Mező Imre elvtárs volt, a Központi Bizottság⁸⁴ tagja. És mi ezt az egész világ előtt szüntelenül hangoztatjuk. November 4-e után az országban meggyilkolt legmagasabb pártfunkcionárius Biksza elvtárs volt. Órola nem úgy beszélünk itt, ahogyan órola beszélni kellett volna. Elvtársak, megmondom maguknak úgy, ahogy van. Én a Biksza elvtársat nagyon közelről nem ismerem, bár megyei titkár voltam. Egyike volt számomra annak a 20–30 derék fiatal pártmunkásnak, akik itt voltak. De nem értékeltük eléggé, mert ő sokkal többet ért, mint amire mi néztük őt, mert különben az ellenforradalom nem gyilkolta volna meg őt. És ezt a kérdést nem lehet a napirendről leengedni. Amíg van ebben az országban, a megyében munkás és paraszt, aki azt mondja, hogy forradalom volt, addig nekünk a Biksza dolgáról beszélnünk kell, hogy megértsék: ez nem volt forradalom. Megmondom, elvtársak, mikor én meghallottam ezt az ügyet, nagyon-nagyon mérges voltam. Azt mondtam, hogy nem jól csinálták az elvtársak. Mi a törvényes rend hívei vagyunk. De ha nincs meg a tettes, ki kellett volna menni abba a községbe, ahol megölték Bikszát, és elővenni azt a horthysta patkányt, azt a 10-et, amelyik ott a vezérkedést átvette, és úgy ellátni a bajukat, hogy az életben eszébe ne jusson abban a községben senkinek (*hosszan tartó taps*) ilyet tenni. No rendben van, ez nem volt, hát jól van, járjuk a törvényes utat. Vigyáznunk kell a törvényességre is. De miért nem követelik, hogy mikor állítják már bíróság elé Biksza gyilkosait? (*Közbekiáltás: Londonban van már.*) Nem, nem Londonban, Biksza egyik gyilkosa él csak Londonban, de őt gyilkosa itt van, a fogdában.⁸⁵ Én ahányszor erről az ügyről hallok (*taps*), mindig mérges vagyok. Hát miért várnak ezzel a perrel olyan sokáig? Sürgetni kell, és ha valakinek kötelessége, a Pest megyei pártbizottságnak a kötelessége sürgetni az ügyben az eljárást.⁸⁶ (*Taps.*) Tudtak az ellenforradalmárok küldöttséget vezetni hozzám, menjen el

⁸⁴ Helyesen: Központi Vezetőség.

⁸⁵ Ebben az időben négy személy – Balla Pál, Lakos Pál, Miloszerni Pál és Sziráki Mihály – volt előzetes le tartóztatásban a Biksza-gyilkossággal összefüggésben.

⁸⁶ A Pest Megyei Bíróság már az aktívaiülés előtt, 1957. február 7-én megtartotta az előkészítő ülést a Bikszagyilkossággal kapcsolatos első perben. A tárgyalásra február végén és március elején került sor, az elsőfokú ítéletet március 8-án hozták meg. (PML XXV. 2. b. 154/1957.)

maguk közül is három az ügyészségre, meg a bíróságra is, és kérdezze meg: mikor lesz már ez az ügy tárgyalva, mert Pest megye dolgozó népe követeli, hogy torolják meg ezt az aljas ellenforradalmi gyilkosságot.

Más dolgok is vannak. Itt van a következő. Nem nagy dolgokra térek ki most már. Itt van a Gyenei elvtárs,⁸⁷ ismerem őt. Jártam vele együtt abban a gyárban, ahol igazgató volt. Láttam, hogy a dolgozókhöz való viszonya normális és rendes. Minden tanulót ismert a gyárban, azok bizalommal voltak iránta. Most nincs a gyárban. Miért nincs ő a helyén, ahol a szocialista törvény szerint a helye volna? Miért nem harcolnak ki az elvtársak? Itt azt mondják, hogy a Könnyűipari meg olyan miniszterium nem akarja. Ez nem is könnyűipar. Vagy a munkások nem akarják? Tessék elmenni a gyárba, összehívni egy tömeggyűlést, nem kell félni a tömegtől. Mondják el az életrajzát a Gyenei elvtársnak, mondják el, hogyan dolgozott, és tessék, álljon fel valaki, hogy nem becsületes ember a Gyenei elvtárs. És ha a munkások elfogadják és a miniszterium nem akarja, oda is be kell menni.

Itt van a Matusék elvtárs. Ő is a Pest megyéhez tartozik, valamikor maguknál nevelődött mint kommunista funkcionárius. Most már talán megoldódott a kérdés. Emlékszem, hogy volt egy idő, amikor a VI. kerületi előljárásági tisztviselő iparigazolványt nem adott ki az ő számára. Ilyesmit nem szabad elengedni a fülük mellett. És ha maguk erről tudnak, akkor maguknak kell elmenni küldöttségbe, ahogy az ellenforradalmárok jártak küldöttségbe mihozzánk, ahogy a VI. kerületi előljárót megkérdezi: miért nem ad maga iparendélyt ennek az embernek? Mi a kifogása magának ez ellen?⁸⁸

Szóval, elvtársak, maradjunk a törvényesség mellett. Az az időszak elmúlt, ami Biksza meggyilkolása idején volt. És most már nem szabad úgy harcolni, ahogy akkor talán még kellett volna. De a törvényes lehetőséget használják ki, elvtársak.

Panasz van, hogy a bíróságon, az ügyészségen az ellenforradalmárok nyomást gyakorolnak. Gyakorolnak nyomást? Persze hogy gyakorolnak. Ki tiltja meg, hogy a forradalom is nyomást gyakoroljon ugyanezek-

⁸⁷ Gyenei Györgyről, a Ceglédi Járműjavító Vállalat igazgatójáról van szó.

⁸⁸ Kádár János az IKB 1956. november 11-i ülésén azt javasolta, hogy – több más funkcionáriushoz hasonlóan – Matusék Tivadar is térjen vissza eredeti foglalkozásához (fodrász volt), és a későbbiekben semmilyen vezető funkciót ne tölthessen be a pártban. (*A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei*. I. k. I. m. 30.) Ennek ellenére Matusék, aki 1946-tól volt pártfunkcionárius, a forradalom előtt a *Szabad Nép* főszerkesztő-helyetteseként dolgozott, 1957 májusában az MSZMP Váci Járási Bizottságának az első titkára lett. 1959-től a Pest megyei pártbizottság osztályvezetője, 1962-től a titkára, 1963-tól a külügyminisztérium tisztviselője.

re az emberekre? És ha őhozzájuk mennek mindenféle csirkefogók hátulról ijesztgetni őket, miért nem mennek oda előlről maguk a nép nevében határozottabb cselekvést követelni. És ugyanígy van a minisztériumokkal is. Nem az asztalt kell döngetni, hanem komolyan el kell menni. Konkrétan kell az ügyeket kézbe venni és végére járni. Úgyhogy, elvtársak, a nagy elvi deklarációk mellett és a helyes álláspont mellett több aktivitást és harcosságot! És ebben a megyebizottságnak kell példát mutatnia. Fel kell lépni a szektarianizmus ellen is, de fel kell lépni az ellenforradalmi jelenségekkel szemben is aktívan és bátran. És így kell bátorítani az alsó szerveket is.

Na, elvtársak, utoljára. Maguk ismerik a rémhíreket, hogy így lesz márciusban. Meg úgy lesz márciusban.⁸⁹ Megmondom, elvtársak, mi a helyzet. A helyzet a következő: semmibe venni nagyon nagy hiba volna. Nézzenek ide, az Egyesült Államok képviselő-testületében nyugodtan felállnak a figurák, és azt mondják, hogy nekik a demokratikus felforgatást kell támogatni. Ugye, azt mondják? Idehaza nálunk is vannak emberek, akik még dugdosnak fegyvereket, és nem is a fegyver a legrosszabb ebben. De amit az iskolában művelnek a gyerekekkel és hasonló helyeken, tehát ezt a veszélyt semmibe ne vegyék az elvtársak. Nézzék, nekik van egy programjuk: a nyugtalanságot állandósítani, hogy ne hagyják dolgozni az országot. Mert ha dolgozni hagyják, az ország egy-kettőre rendbe jön, és akkor a tömegek meg vannak elégedve. És ezért ők fognak próbálkozni bizonyos provokációkkal, és résen kell lenni, ébernek kell lenni. Mert megmondom maguknak, hogy a dolog lényege úgy néz ki, hogy úgy november 1-je és 4-e között volt a dolog a legcifrább, és a nagy csatát megnyertük. De az utócsatározásokat vívni kell nagyon keményen. És megmondom, ha ellenforradalmi provokációk lesznek, akkor keményen kell fellépni velük szemben. És akkor senki se panaszkodjon, hogy ő jó szándékkal ment oda. Mert nem jó odamenni, ahol az ellenforradalmárok provokálnak. Na mostan a dolog másik fele, és ez a fontosabb fele. Magyarázzák meg a tömegeknek, hogy az egésznek a célja a nép nyugalmanak a bolygatása. És az ellenforradalom számára már fél siker az, ha rémhírekkel tudja a munkát akadályozni. És legyenek nyugodtak az emberek, hogy a szocialista forradalom erői erősek, a veszélyt ne becsüljék le, de ne is ijedjenek meg tőle, elvtársak. Mert megijednivaló most már nincs. A nagy ijedségen mi már túlestünk, úgyhogy a legközelebbi 10 évben mi most már ne ijedjünk

⁸⁹ Kádár itt az 1957 márciusára várt újabb felkelés – MUK: Márciusban Újra Kezdjük – keltette „fenyegetésről” beszél.

meg, elvtársak, hanem egészen nyugodtan végezzük a dolgunkat. Elvileg világos alapon, harcosan, embereket nem szabad üldözni, hanem a cselekményeket, káros nézeteket üldözni kell. Én például el tudom képzelni, nem egyszer vagyok úgy a magam munkája során, hogy egyik nap egy emberrel nagyon összeveszek. Nyilvánosan megszegényítem őt, de másik nap ugyanez az ember valami jót csinál, van szívem azt is megmondani. Ugye nem a hibát elkövető embereket kell üldözni, hanem a hibákat kell üldözni. És az ellenséget kell üldözni, és ugyanakkor a tömegek megnyeréséért kell dolgozni. Azt mondják az elvtársak, hogy milyen rossz ennek a megyének, mert nincs központja, fővárosa vagy ilyesmi, persze ez egy nagyon rossz dolog. De azért van ennek egy kis előnye is. Mert azért mégiscsak itt a fővárosban, itt van a forradalom szíve, akármit mondanak az ellenforradalmárok. És ez előny, amire ebben a megyében támaszkodni lehet. Kommunistaák jönnek-mennek a főváros és a vidéki falvak közt. Most előnyösebb helyzetben is vannak azért, mint az eldugott nyírségi járás félreeső dűlőjében, mert ott, ha bajba kerülnek a forradalomhoz hű emberek, még a segélykiáltásuk sem ér az ország szívébe, abba is beletelik két hónap, pláne ha a rendes hivatali apparátust vesszük figyelembe. *(Általános derűltség.)*

Eltársak! Én azt ajánlom önöknek, hogy értsék meg: a proletárdiktatúra mind a két oldalát kell erősíteni. Bátran kell mind a két vonalat tenni. Ne szégyelljék azt se, ha azt mondják, hogy diktatúra van, és azt se szégyelljék, ha a tömegek közé kell menni. Nézzenek ide! Én olyan emberekkel vitatkoztam az utóbbi időszakban, hogy normális körülmények között szóba sem állna velük az ember. Lementem egyszer Tatabányára egy olyan 50–60 tagú társasághoz, amelyik akkor azt mondta, hogy a medence bányászait képviselik.⁹⁰ Hát egy elég rendesen összeválogatott fasiszta társaság volt. De mit csináljon az ember? Azt mondták ők, hogy a munkások nevében beszélnek, hát akkor meglátogatjuk őket. Vitatkoztunk, meg veszekedtünk is ide meg oda, és aki volt köztük félig-meddig rendes ember, az egy kicsit megingott, és nem viselkedett gazember módjára. A gazember meg kimutatta a foga fehérét. Ugyanez volt a Budapesti Munkástanáccsal is. Hát ott valami nagy szimpatizánsok voltak? Azok azzal kezdték, hogy nem ismerik el a kormányt. Kell velük tárgyalni? Persze hogy kell velük tárgyalni. Voltak 23-an vagy 25-en, hát ha 8 rendes ember volt köztük, akkor is érdemes volt velük veszeked-

⁹⁰ Kádár tatabányai látogatásáról lásd Kádár János Tatabányán – 1956. november 30. Közreadja GERMUSKA Pál. *Beszélő*, 1996. október, 77–85. Vö. GERMUSKA Pál: Komárom megye. In: SZAKOLCZAI Attila (szerk.): *A vidék forradalma, 1956*. II. k. Budapest, 1956-os Intézet–Budapest Főváros Levéltára, 2006. 243–245.

ni és vitatkozni, mert azt leválasztottuk, és meg tudtuk mutatni ennek a munkástanácsnak az igazi arculatát. Ezért kell bátran a dolgozók közé menni, mert ha a régi hibákat ki akarjuk javítani, akkor az kell hozzá, hogy legyen erős proletárdiktatúra, amely üti az ellenséget, de a tömegekre támaszkodik.⁹¹ Mert a tömegek nélkül nincs erős proletárdiktatúra. Remélem, hogy itt is, Pest megyében, előre fogunk menni, csak szigorúbbnak kell lenni saját magatokhoz is. Ha már azt a bitang lapot kiadtátok, mondjátok meg, hogy kiadtuk sajnos, és ezután másként lesz. *(Hosszan tartó lelkes taps.)*

B[uda]pest, 1957. február 17-i nagyaktíván Kádár János elvtárs felszólalása.

⁹¹ A központi munkástanács és a Kádár-kormány közötti tárgyalásokról lásd Tőke Ferenc és Rác Sándor visszaemlékezései: KEMÉNY István–Bill LOMAX (szerk.): *Magyar munkástanácsok 1956-ban. Dokumentumok.* Párizs, Magyar Füzetek, 1986. 174–180., 226–231. – Amennyiben hinni lehet a sajtóban megjelent híreknek, Kádáréknak nemcsak 8, hanem 12 „rendes embert” sikerült leválasztaniuk, négyüket Kádár János fogadta december 11-én. (Uo. 111–112.)